OSAGAI LEXIKO ETA GRAMATIKALEN HIZTEGIA

Bildutako leku-izenetatik eratu da hiztegi hau. Ahal izan den neurrian, leku-izenetako osagaiak bereiztu eta definitu dira. Leku-izenak ezizenetan, abizenetan eta pertsona izenenetan oinarritu izan direnean, hiztegitik atera eta aurrean zerrendatu dira.

Hauek dira erabili diren laburdurak:

ad.: aditza.	Bot.: botanika.	iz.: izena	adj.: adjektiboa.
Eraik.: eraikuntza	Ik. ikusi.	Arkit.: arkitektura.	Geol.: geologia.
Kim.: kimika.	atzizk.: atzizkia.	Herr.: herrikoia.	Zool: zoologia.

Abizena:

abaro: iz. Zuhaizpeko babesgunea, ganadua gerizpean babesteko tokia. *Abaroa*, **Abaroane**.
erramu: iz. Abar ebakia, ereinotzarena bereziki. **Erramuene**, **Erramueneburu**.
galar: iz. I Gaztainondo ikatza. II Zuhaitzean bertan ihartuta dagoen adarra. **Galartzane**, *Gallarza*.
landa: iz. Lantzeko ona den lur eremua. Alor, Ik. arlo. II Bi tontorren arteko sakonune arina, igarobide izan ohi dena. *Zubilanda*, **Landane**, **Landaneko erreka**, **Landanebeko**, **Landanegoiko**.

Ezizena:

eguzki: iz. Lurra argitzen eta berotzen duen argizagia; delako argizagiaren argia. **Eguzkitxune**, *Eguskitzu*.
errematxe: iz. Mek. Lotura elementu finkoa bi pieza elkarri lotzeko erabiltzen dena. **Errematzane**.
Kanon: ezizena "Canon". **Kanone**.
marimutil: iz. mutilen itxura eta keinuak dituen emakumezkoa. *Mari-mutil*.
musker: iz. Zool. Ezkatadunen ordenako eta lazertidoen familiako narrastia (*Lacerta sp.*). **Muskerritxune**.
(h)ozkirri: iz. Eguraldiaz, haizeaz edo mintzatuz, apur bat hotza baina atsegingarri. **Ozkirriene**.
Txinbela: iz. Ferreriako ubidea. II iz. Zool. Muszikapidoen familiako eta *Sylvia* generoko hegazti paseriformeen izen arrunta, gastronomian oso preziatua. **Txinbelane**, **Txinbelaneko bizkarra**, **Txinbelaneko etxea eta etxartea**, *Tzinbela*, *Tzimela*.

Gizon izena:

Anton: **Antonsolo**, **Migelantonbaso**, **Txominantone**, *Antone*.
Antonio: **Antonion iralekua**, **San Antonio**.
Andres: **San Andres**, **San Andres kalea**, **San Andres** ermita.
Batxi: Bautista izenaren txikigarria. **Batxibaso**, **Batxiarriene**, **Batxifonda**, **Batxikale**, *Bachi Catalan*.
Bernabe: **Bernabebaso**.
Balentin: **Balentiñene**.
Erramun: **Erramontxune**, **Erramontxuneko atxa**.
Errafael: **Errafaelbaso**, *Errafallachuena*.
Frantzisko: **San Frantzisko**, **Sanfrantziskoportale**, *San Frantzisko kalea*. Bere txikigarria, Frantzua: **Frantzuerreka**, **Frantzune**, **Frantzunatxeta**, **Frantzuneburu**. Baita Patxo ere: **Patxosolo**, **Patxotene**.
Hipolito: **Hipolitone**
Inazio: *Inasiobentane*.
Jeronimo: **Jeronimone**, *Jelimoneko errekie*.
Jesus: *Jesusena*. Euskaraz erabilita, Josu: **Josune**.
Joakin: **Joakintxu**, *Yoaquinchuena*.
Jose: **Josebaso**, **Joseandiane**, **Josene**.
Juan: **Sanjuanbaso**, **Sanjuanoñeta**, **Sanjuanoñatze**, **Sanjuankalea**, **Sanjuanbidea**, **Sanjuanportale**, **Sanjuanalde**, **San Juan Gaztelugatxekoa**.
Julian: **Juliane**, *Juliyanena*.
Justu: **Justu**.
Kristobal: **Kristobalene**, **Kristobaleneko erreka**, *Cristobalchuena*, *Christobal vaso*.
Lazaro: **San Lazaro**.

Luis: **Luisen arezti**.
Manu: Manuel. **Manusolo**, **Manutxuibarrene**, *Manu-Andi*.
Mariano: **Marinone**.
Martin: **San Martin**, **San Martineko erreka**, **Martinmasti**, **Martinsolo**, *San Martin-masti*, *Martinkoixone*.
Migel: **San Migel**, **Sanmigeleta**, **Sanmigelpe**, **Sanmigelportale**, **San Migel ermita**, **Migelantonbaso**.
Paskual: **Paskualetxe**.
Paulo: **Paulogorri**.
Pedro: **Pedru**, **Pedrualde**, *Pedruondo*, *Pedromariʒene*. Bere txigarria, Pello: **Pellune**, *Pello*. Baita Peru ere: **Peruarezti**.
Pepe: *Peperritxune*. Bere txikigarria, Pepeto: **Pepetolarre**.
Roke: **San Roke**.
Sabin: **Sabinetxe**.
Salbador: **San Salbador**.
Santi: **Santierrotane**, **Santizarratu**, *Santi erradore*.
Sebastian: **San Sebastian**.
Txomeka, Txomin: **Txominkanpo**, **Txominantone**, **Txomekane**, **Txominmontorre**.
Zezilio: **Zezilioneko errekartea**, **Zezilione**.

Emakume izena:

Barbara: **Santa Barbara kalea**, **Santabarbaraportale**.
Errosa: **Errosa**, **Errosape**, **Errosaburu**.
Eufemia: **Santa Eufemia**, **Santa Eufemia kalea**, **Santa Eufemiako plaza**.
Filomena: **Filomena**.
Guadalupe: *portal de Guadalupe*.
Gergori: *Gergoriñe*.
Karlota: **Karlotana**.
Katalin: **Katalinsolo**.
Klara: **Santa Klara**, **Santa Klarako eskillarak**.
Lurdes: **Lurdesko eskillarak**.
Magdalena: **Madalenape**.
Maite: **Maiteortu**.
Mari: **Marisolo**, *Mari Almica*, *Pedromariʒene*, *Mari Catica*, **Andra Maria**.
Marina: **Santa Mariña**, **Santa Mariñako etxea**.
Merzedes: *Mersedesene*.
Pepita: *Pepitalarre*.
Salome: *Salomene*.
Xixili: Cecilia. **Xixili** (moila).

HIZTEGIA

abade, abat-: iz. Apaiza. Gizonezkoentzako monasterio bateko burua, apaizteko esku duena. **Abadebaso**, *Abadebaso-barrena*, *Abadebaso-goyena*, **Abadesolo**, **Abadetxea**.

-ada: Mailegatutako eratorpen atzizk. DRAEk dioenez, «Nombres con la idea de conjunto composición o ampliación». **Plantxadak**, **Plantxadea**.

adoba: iz. Adreilu erre gabea edo eguzkitan lehorturiko adreilua. Gehienetan lastoa edo belarra buztinarekin edo lokatzarekin nahasiz egiten da. **Adoberia**, **Adoberiako zubia**.

-aga: Eratorpen atzizk. Lekua adierazten du. **Altxurragako atxa**, **Abortaga**, **Aguriaga**, *Altzaga*, **Ametzaga**, **Amezpatuiaga**, **Gorosoaga**, **Areaga**, **Areskurenaga**, *Arriandiaga*, *Arrizurriaga*, **Arteaga**, **Arteazabal**, **Asuaga**, **Altxurraga**, **Atxiturriaga**, *Ascunaga*, **Belauntzaga**, **Burdinkurtzeaga**, **Bolintxuaga**, **Dolareaga**, **Eitzagako erreka**, **Ereñotzaga**, **Etxebarriaga**, **Etxebarriagalde**, **Ezkiaga**, **Ezkiagabeko**, **Ezkiagagoiko**, **Ezkiagalarre**, *Gastanaga*, **Gaztañazabalaga**, *Gorostiaga*, *Ycayaga*, **Ikoaga**, *Iviaga*, **Ibiñaga**, **Iparroaga**, **Irabiaga**, **Iskiñarruaga kalea**, **Iturrandiaga**, **Luzarraga**, **Madariaga**, **Makatzaga**, **Mazaleriaga**, **Mutiaga**, **Otabaltzaga**, **Pagozuluaga**, **Pinuaga**, **San Pelaio Gibelortzagakoa**, **Sagarraga**, **Telleriaga**, **Telleriagaburu**, **Txibitxiaga**, **Urdaiaga**, *Urquiaga*, **Urtxipiaga**, **Zarraga**, **Zelaiaga**, **Zubitxuaga**, **Zubizarraga**.

agirre, ager-, agir-: iz. Begi-bistan, agerian dagoena. Mitxelenak dioenez, «manifiesto, patente» (Vinson, *RIEV* III, 352-353) Mitx (97). *Agirre becoa*, *Agirre erdico*, **Agirre**, **Agirrebarrenengo**, **Agirregoiko**, **Agirrepe**, **Agirretxu**, **Agirretxupe**.

aingeru: iz. Izaki izpirituala, Jainkoaren eta gizonen arteko arartekoa. II Aingeru goardako. Pertsona bakoitzak zaintzaile eta babesle gisa izendatutik duen aingerua. **Aingerubaso**, **Aingeruguardea**, **Aingeruguardatzekoa**.

aitzur: iz. Lurra lantzeko eta harrotzeko lanabesa, gehienetan zurezko kirten batez eta hari loturik doan burdinazko xafla lau eta ahodun batez osatua. *Atzurkalie*.

(h)aize: iz. Eguratsaren higidura; higitzen den airea. **Aizeleku**.

akuillo, akulo-, akilo-: iz. Eztena. Mitxelenak dioenez, «Hay variantes despalatalizadas, sin desarrollo de i a veces, incluso allí donde el fenómeno no es regular: lab. Akhulo 'aguijada' (Leiç., etc.), b.-nav. vizc. (RS 180) akulu, lab. Akilu, pero vizc. Arratia akillo, a.-nav guip. Vizc. Sal. Ronc. Uztárroz akullu (...) del lat. Acuelus: cf. Quip. Akula 'aguja (pez)'». (Mitx. 61. 196) **Akulategi**, **Akulategiburu**, **Akulategiko erreka**.

alagar: iz. Malda, inklinazioa. II. Goialdea. **Alagarre**.

albo: iz. Zerbaiten eskuineko edo ezkerreko aldea. *Gorta-eder-albocoa*, *Jentillatzetako alboko errekie*.

aldaia: iz. Alde. Mitxelenak dioenez, «alde <lado>, <región> Mitx (97;43) con –i suf. en Alday, Garay (Murgialday, Zuricalday)» Mitx (97; 100). **Aldaia**.

aldamen: iz. Alboa. **Astaldamen**.

aldapa: iz. Baserri atzeko sailari esaten zaio. Retana hiztegian adierazten denez, «Designa en algunas zonas de Vizcaya la heredad contigua a la casa, la mejor cultivada». **Aldapeta**, *Elisbideko aldapebarrena*.

aldar: iz. Sail aldapatsu eta agorra. **Aldarra**, *Aldarrape*.

aldatz: iz. Aldats, aldapa, malda. **Aldatza**, **Aldatze**, **Aldatzeta**, *Mokoneko aldatza, Korreotako aldatza*.

alde: iz. Gauza, toki, bitarte bati buruz, hartan bereiz daitezkeen zatietako bakoitza. Gauzaki edo puntu bati buruz, haren ingurua; hura inguratzen duen bitartetik nolabait bereizten den zatia. *Aritzatzualde*, **Fagoalde**, **Floresalde**, **Itsasalde**, **Arretalde**, **Artalde**, **Artiketxealde**, **Bonbillartealde**, **Elizalde**, **Errotabarrialde**, **Etxebarriagalde**, **Etxebarrialde**, **Garaldegane**, **Garalde**, **Giñarralde**, **Gurgusalde**, **Ibiñagalde**, **Iturralde**, **Karabialde**, **Landabasoalde**, **Mañualde**, **Oiangortalde**, **Olalde**, **Pedrualde**, **Sanjuanalde**, **Txaolalde**, *Cafranga-alde*, *Guisiche-alde*, *Charale-alde*, *Ichaso-alde*.

alfalfa: iz. Frantses belarrari hainbat tokitan ematen zaion izena. Alpa(l)pa. *Medicago sativa*. **Alfalfazarra**.

Almika: Bermeoko auzoa. **Almika**, **Almikanagusi**, **Almikaburu**, **Almikerrota**, **Almikako Andra Maria**, **Almikatxu**, **Almikaondo**, **Almikabidea**, **Almikakalea**, **Almikako zelaia**.

(h)altz: iz. Bot. Betulazeoen familiako zuhaitz edo zuhaixka *Alnus glutinosa*. Zura ere zuria du baina ebakiz gero gorritzen dena, eta urpeko eginkizunetarako ez bada, balio gutxi duena. **Altzadi**, **Altzadia**, **Altzadiko erreka**.

amandre: iz. Ama aipatzeko erabiltzen den hitza. II Gipuzkerazko eskualdeetan eta inguruko hainbat tokitan amonari ematen zaion izena. Beste batzuetan, amabitxiari ematen zaiona. III Tradizionalki fosilizaturik erabili izan ohi da birjinari esateko. **Amandresolo**, *Amandre-becosolo*.

ametz: iz. Haritzaren antzeko zuhaitza, lur hondartsuetan hazten direnen artean egur gehien ematen duena *Quercus Pyreinaca*. **Ametzaga**, **Ametze**, **Ametzoterre**, **Ametzorma**, **Amezti**, **Amezpatuiaga**, **Ameztia**, *Beitziko amestiʒe*.

Amoroto: Bizkaiko herria. Gipuzkoako Goierrin, sisa gorri mota bat. **Amorotosolo**.

(h)an: adlag. Toki hartan. II **Hango**. izlag. Toki hartako. II **Handik**. adlag. Toki edo une hartatik. **Urezandi**, *Andico Echevarri*, *Arteri-andicoa*, *Arego-andicoa*, *Andiko errie*.

andabide: iz. Hilotzak elizara eta hilerrira eramaten diren bidea. **Andabide**.

(h)andi: adj. Ohiko tamaina, neurria, indarra, garrantzia... gainditzen duena. II bere prestutasunagatik edo, gizartean maila handia duena edo iritsi duena. **Aspoandi**, **Arriandieta**, **Gaztañandia**, **Iturrandiaga**, **Joseandiane**, **Pagoandia**, **Sagastiandia**, **Soloandi**, **Soloandia**, *Alboniga andia, Arego-andiena, Arriandiaga, Arriandiyeta, Manu-Andi, Potorrari andije*.

andra: iz. Andre, emakumea, ezkondua bereziki. Tradizionalki *andere* jaso izan da Ertarotik, baita onomastika Akitanoan, **Andra Maria**, **Almikako Andra Maria**, **Talako Andra Maria**, **Andra Maria kalea**.

andue: iz. zuhaitz bat ebakitzean lurpean sustraiei loturik gelditzen den enbor zatia. **Andiriminieta**.

(h)aran: iz. Ibarra. Mendi arteko sakonune luzea, gehienetan ibai baten ubidearekin, edo ubide izandakoarekin, bat datorrena. **Arane**, **Aranburu**, **Aranburuko erreka**, **Araneko esparrua**, **Aranondo**, **Aranondoburu**, **Aranondoko erreka**, **Araneko eskolak**, **Araneko larre**, **Lamiaranpunta**, **Lamiaraneko erreka**, *Mazuaran*, *Aranbalz*.

arantza: iz. Zenbait landaretan sortzen diren ziri zorrotzetako bakoitza. Elorria. **Arantzazabal**, *Aranzabal-baltz*, **Arantzadi**, **Arantzadiazpi**, *Aransaduy*.

(h)area: iz. Hondarra, mea ale eta bereziki kuartzo ale xeheen multzoa. **Areaga**, **Areagako basoa**, **Areagako landa**, **Aritzatxu**, **Aritzatxubidea**, **Aritzatxugane**, *Ariako errekie*, *Ariacolanda*.

arbela: iz. Harria ia beltza, orri gisako zatitan puskatzen dena, hezetasunari igarotzen uzten ez diona. **Arbela**.

arbola: iz. Zuhaitza. **Arbolatzaluze**.

arbi: iz. Bot. Kruziferoen familiako baratze-landare belarkara eta bienala, abereak eta gizon-emakumeak elikatzeko erabiltzen den sustrai mamitsua duena. Fruitua silikua-formakoa da *Brassica rapa*. II Delako landarearen sustrai mamitsua. **Arbitxu**, *Arbizaguchia*, *Arbichu-goiti*.

ardo, ardan-: iz. Mahatsaren zukutik ateratzen den edari bizia. *Ardantza*, *Ardaukalie*.

(h)areitz: iz. Bot. Haritz. Pagoaren familiako zuhaitza; zura, bikaina eta gogorra, oso aintzat hartzen da zurgintzan *Quercus robur*. **Aretxokerra**, **Aretxueta**, **Aretximinieta**, **Arezti**, **Areztia**, **Areztierreka**, **Areztinagusi**, **Areztisolo**, **Areztitxu**, **Ariztitxu**, **Aritza**, **Ariztibiribille**, **Aretxeta**, **Etxebarrierrekako aretxeta**, **Beko arizti**, **Iruaretxeta, Kantarako aritzeta**, **Lauaritzeta**, **Lauziriko arezti**, **Luisen arezti**, **Peruarezti**, **Areskurenaga**, *Katunaretza*, *Areztico erreca*, *Arechoquerburu*, *Arizumeta*, *Arestichuburu*.

argal: adj. Mami gutxikoa, mehea den pertsonaz esaten da. *Argalbaso*.

(h)argin: iz. Harria lantzeko ogibidea duen pertsona. **Argintxupe**, **Argiñiturri**.

-ari: Eratorpen atzizkia. Oinarri mota desberdinei lotuta, oinarriak adierazitakoan ari dena, egilea, edo harekiko zaletasun handia adierazten duten izen bizidunak sortzen ditu. **Errementaribaso**, **Dendaribaso**, *Nekazari kalea*.

arku: iz. Arkit. Sostenguko eraikuntza elementu kurbatua, bi puntu finkoren artean baoren bat estaltzen duena. *Arcupe*.

arlo: iz. Lursaila; alor. **Arloluze**, **Arlobiribille**, **Arloleuneta**, *Barabi-goico-arloa*.

arotz: iz. Berez, edozein gai lantzen duen pertsona. II Zura lantzen duen pertsona. **Aroztegi**.

arrano: iz. Zool. Hegazti harraparia, *Aquila Chysaetos*. **Arranotegi**, **Arranotegiko erreka**.

arreba: iz. Gizonezko batentzat, bere gurasoen alabetako bakoitza. **Arrebena**.

(h)arri: iz. Mea materia gogorra, lurraren azalean (azal-azalean nahiz barnean) masa trinkoetan agertzen dena. **Arbaltze**, **Arbatx**, **Arbela**, **Arrieta**, **Arribolata**, **Arrizurieta**, **Arribiribil**, **Arrilabane**, **Arrizko eskillarak**, **Artza**, **Arzabala**, Arbe, **Arriandieta**, **Arriederra**, **Arrizko txaola**, Arrizurriaga, **Batxiarriene**, **Iruarrieta**, **Munarrinagusi**, **Potorrarri**, **Potorroarritxiki**, **Sillarri**, **Arrietane**, **Otzarri**, *Arriandiaga*, *Arrisuriaga*, *Arrizabaleta*.

arro: iz. Ura ibai nagusi berera isurtzen duten lurren multzoa. **Azatarro**, **Azatarrotxu**, **Arruane**, *Arruene*, *Arruneko itzurriʒe*, **Tribizarrospe**, **Musillarrobaso**.

arte: iz. Bot. Pagoaren familiako zuhaitza. Zura erregai bezala eta ikatza egiteko erabiltzen da *Quercus ilex*. **Artadi**, **Artalde**, **Arteaga**, **Arteazabal**, **Artedi**, **Artepe**, **Artetxereta**, **Artetxerre**, **Artetxu**, **Artieta**, *Artieda*, *Artezilaga*.

(bit)arte: iz. Bi gauza edo uneren arteko tartea. *Bicharte*, **Errekabitarte**, **Mastibitarte**, *Erreca bitartechua*. **Bidarte**, **Bidarteburu**. **Berjelarte**, **Bonbillarte**, **Bonbillartealde**, **Bonbillarteazpi**, **Errekarte**, **Errekartea**, **Mastiarte**, **Zezilioneko errekartea**.

artika: Irigoienek dioenez, «cast. **Artigas**, plural en Bermeo, etc., relacionado con 'roza, terreno roturado', y con difusión en la toponimia de toda el área pirenaica, incluyendo el sur de Francia.» Irigoyen (86;42). **Artika**, **Artikabidea**, **Artikaburu**, **Artikene**, **Artiketxe**, **Artiketxealde**.

arto, arta-: iz. Bot. Lasto lodi eta sendoko landarea: *Zea mays*. *Artolarra*.

astalar: iz. Bot. Dipzakazeoen familiako landarea: *Dipsarus fullonum*. **Astalarre**, **Astalarrepe**, *Artalarraga*.

asto, asta-: iz. Zool. Zama aberea, zaldiaren antzekoa baina txikiagoa, belarri luzea eta larru-latza: *Equus asinus*. *Astokalie*.

ataku: iz. Labur bidea. **Atakuburu**, **Atakueta**, **Atakuko soloa**.

atal: iz. Gauza bat banatzen den zati bakoitza; zenbaitetatik bereiz daitekeen zatia edo puska. Ik arlo. **Ataluze**.

atalo: iz. Handia eta gozoa izaten den gaztaina berankorra. *Atalo o malo*.

atso: iz. Emakume zaharra. Gehienetan gutxiespenezko zentzua du orain. **Atsoarene**, **Atsoareneburu**, **Atsoareneko zubia**, *Atzuneganie*.

atx: iz. Harrizko masa nahikoa handia, lurraren gainetik edo itsas bazterrean goititzen dena. Harkaitz, arroka. **Atxa**, **Axnabarre**, **Akatxe**, **Altxurragako atxa**, **Atxagane**, **Atxanarrobaso**, **Atxeta**, **Atxetako iturria**, **Atxetara bidea**, **Atxiturriaga**, **Axbaltzeta**, **Axgane**, **Axmontorre**, **Axpaltxu**, **Beko atxa**, **Bonitoatxe**, **Erleazpiko atxeta**, **Erramontxuneko atxa**, **Frantzunatxe-**

ta, **Gaztelugatxe**, **Goiko atxea**, **Jentillatxeta**, **Karatxe**, **Oiangortako atxa**, **Salbatxe**, **Santunatxe,** *Bengotzeko atxa, Arretako atza, Atzanganeko errekie, Erleach,* **Txankilleko atxa**, **Aspoandi**, **Aspotxiki**, **Atxeka**, *Atzeko entrada, Atzerreka, Ach-montor-aspia, Katunatza, Achecua, Trankilleko atxa.*

atze: iz. ik. Gibel; oste. Edozein gauzatan, aurreko alderdiari edo alde nagusiari aurrez aurre dagoen aldea. Batez ere lekuzko atzizkiez erabiltzen da. **Aingeruguardatzekoa**, **Kasabarriatzeko**, **Mañugoikoatzeko**, **Olatze**, **Uriatziti**, *Calena-atze, Nafarrola-atzecoa.*

aurre: iz. Edozein gauzatan, bere alde nagusia edo ohizko ikuspuntutik hurbilen dagoen aldea. II Hitz elkarketaren lehen osagai gisa, mende honetan hasi da erabiltzen. **Aurrekoetxea**, **Aurreko larre**, *Vidaurreta,* **Erlekaurre**, **Fotaurre**, **Kasabarriaurreko**, **Mañugoikoaurreko**, **Mastiaurre**, **Talaurre**, **Tranpanaurre**, *Queres-ondo-aurreta, Ollantza-aurre, Cafranga-aurre, Irabien-aurre, Nafarrola aurrekoa, Demeicu aurrecoa, Uriarte aurrecoa, Gorta eder-aurrecoa, Calen-aurre.*

auzo: iz. Norbaiti buruz, inguruko etxeren batean bizi den laguna (auzoko, auzotar, auzokide). **Auzoko**.

aurten: izenlag. Erdikoa adierazi nahi du. Mitxelenak dioenez, «*arte* 'espacio intermedio', variante de tarte (…) fundándose en el ap. *Recaurte*, var. de *Recart(e), Errecart*, se inclina a pensar que **aurte* fue la forma primitiva de *arte*. (…) Podría pensarse entonces si el elemento *aurten-* que aparece en una serie de apellidos vizcaínos (…) no será un derivado (superlativo en *–en*) de **aurte*». (Mitxela, *Apellidos Vascos*, 1986, 58) *Nafarrola Aurtenechea.*

a(h)untz: iz. Zool. Abere xehetako bat. Ugaztun hausnarkaria, ilea motza eta latza, eta adarrak atzerantz okertuak dituena, haitz artean ongi ibiltzen dena. *Capra aegragus* subsp. *hircus*. **Auntzen txabola**.

azkonar: iz. Zool. Mustelidoen familiako ugaztun haragijalea: *Meles meles*. **Azkonarsolo**.

azpi: iz. Ik. be(he). Edozein gauzatan, lurretik hurbilen dagoen aldea. *Ach-montor-aspia,* **Erleazpiko atxeta**, **Frantsesazpia**, **Enparaneazpi**, *Arismieta aspi, Alchuraspi, Viorreta aspia,* **Bonbillarteazpi**, *Elorrieta-azpi-altzadi,* **Arranotegiazpia**, **Banderazpi**, **Gorostiazpi**, **Iturrazpi**, **Laubidietazpi**, **Zuluetazpi**, **Arantzadiazpi**, **Azpisolo**, **Kerizazpi**, **Olagortazpikoa**, **Sagarrazpi**, *Ariztitxuazpi, Gortaederrazpiko erreka, Aspisolo-miera-solo, Erlebaso aspico, Garbolaspiʒe.*

baixa: iz. Kostaldeko edo itsaso zabaleko haitza. **Txankilleko baixea**.

bakar: adj. Berdinik, kiderik edo lagunik ez duena. II Banaka, aurrean beste inor ez dela. **Gaztañabakarra**.

Bakio: Bizkaiko kostaldeko herria. Ekialdetik egiten du muga Bermeorekin. **Bakiobidea**.

baltz: iz eta adj. Beltz. II Batere kolorerik edo argirik ez duten gauzez esaten da. II Bere motako edo kidekoak baino ilunagoa dena. **Arbaltze**, **Pozubaltze**, *Achbals,* **Baltzane**, **Axbaltzeta**, **Axpaltxu**, **Errekabaltze**, **Otabaltzaga**, **Arbela**, *Aranbalz.*

bandera: iz. Ehun zatia, albo batetik masta edo makila bati atxikia, nazio edo talde baten koloreak edo armarria dituena, eta ikurtzat erabiltzen dena. **Banderazpi**.

bañera: iz. Bainua hartzeko tokia. **Bañera**, *Bañoleku.*

baranda: iz. Balkoi, zubi, zurubi eta kidekoen ertza babesten duen hesi modukoa, zutikako habetxoz eta horiek goi aldean lotzen diren hagaz osatua. **Barandape**, *Barrandape.*

baratz: iz. Lur zati ez handia, gehienetan hesitua eta etxe ondoan dagoena, ardura bereziz zaintzen dena; jateko onak diren landareak lantzen dira bertan. Ik. ortu. **Baratzeder**.

barberu: iz. Zirujaua, osagilea. II Bizargin, bizargile. **Barberubaso**.

bapor: iz. Baporez mugitzen zen itsasontziari esaten zitzaion. *Vaporenecua.*

barra: iz Itsasoan, ibai baten bokalearen aurrean edo, gertatzen den hondar pilatzea. **Barra**.

barren: Edozein gauzatan, beraren mugen arteko bitartea. II Zerbaiten beheko aldea edo ertza. *Barrena, Barrencalle, Plaza barrenian, Azaola-barrena, Pieza-eche barrena, Aguirre barrena,* **Agirrebarrenengo**, *Chaoletabarrena,* **Arruzabarrena**, *Elesbideco-aldapebarrena, Yravien Barrena, Nafarrola barrena, Arruan-barrena, Arronategui-barrena, Abadebaso-barrena, Gallar Ygarbarrena, Coertaerre-barrena, Catiape barrena, Landa solobarrena, Mayte Ortuchiqui-barrena, Mastizarra-barrena, Chapelsolobarrena, Cecencorta-barrena, Singuirabarrena, Aranzadi barrena, Guisasti barrena, Charale Barrena,* **Mintegibarrena**, **Txapustibarrena**, *Nafarrola Barrenechea, Nafarrola Barrenengoa.*

barrendero: iz. Kaleetako zikina garbitzen duen pertsona. *Barranderokalie.*

barri: adj. Berri. Duela gutxi sortua, azaldua, ezagutua, gertatua; lehengoaren ordezkoa. II Zahartu edo higatu gabea; freskoa. **Bidebarrieta**, **Ormabarrieta**, portal de *Sagarbarrico, Sagarbarria, Portu barriye, Calzada-barrieta,* **Etxebarrierreka**, **Etxabarria** (**Aroça**), **Etxebarri**, *Orubeechebarri,* **Lubarri**, *Andico echevarri, Farol barriʒe, Becoechebarri, Goicoechebarri, Cante-*

ra-echebarria, **Errotabarrialde**, **Etxebarrimotzene**, **Etxebarriaga**, **Errotabarri**, **Etxebarrialde**, *Cantarape-barri*, *Paulogorri-barria*, **Etxetxubarri**, **Ermetxioetxebarri**, **Itubizkarbarri**, **Itubizkarnagusibarri**, **Etxebarriko baso**, **Etxebarrilanda**, **Solobarrieta**, **Etxebarriagalde**, **Etxebarrisolo**, **Txindurtzabarri**, **Basobarri**, **Landabarri**, **Lubarritxu**, **Luberri**, **Bentabarri**, *Taberna barri*, **Kasabarri**, **Kasabarriatzeko**, **Kasabarriaurreko**, *Zarosene barria*, *Olabarrieta*, *Errotabarriko errekie*, **Etxebarrierrekako aretxeta**, Mastey barriya, *Bidebarri*, *Echavarria muculu*.

barru: iz. Barrena, edozein gauzatan, beraren mugen arteko bitartea. **Barruti**.

baso, basa-: iz. Zuhaitzez betetako lurraldea eta batez ere mendia, gizonak landu ez duena. **Abadebaso Atxanarrobaso**, **Txokolaterobaso**, **Bernabebaso**, **Aingerubaso**, **Aldamizbaso**, **Areagako basoa**, *Angarabaso*, *Argalbaso*, **Errementaribaso**, **Dendaribaso**, **Errafaelbaso**, **Errepollubaso**, **Grandebaso**, **Kurtzebaso**, **Landabaso**, **Landabasoalde**, **Basoillun**, *Baso-illumpe*, *Achurrabaso*, *Dukebaso*, **Dikobasoko erreka**, **Sanjuanbaso**, **Barberubaso**, **Basobarri**, **Basogalant**, **Basonagusi**, **Basozarra**, **Batxibaso**, **Erlebaso**, **Urkisarribaso**, **Etxebarriko baso**, **Josebaso**, **Kantarabaso**, **Katalanbaso**, **Mastibasoa**, **Migelantonbaso**, **Mollebaso**, **Musillarrobaso**, **Opilbaso**, **Pikebaso**, **Zabaletxubaso**, **Landabasoko erreka**, **Basabetxune**, **Basabegoiko**, *Tribisbasue*, *Arrilabanebasoa*, *Ursaltoko basoa*, *Christobal vaso*, *Zabala-basoa*, *Charalebaso*, *Gorosoko basoa*.

bazter: iz. Ertza, muga. II Aldea, alderdia, lurraldea, batez ere bakartua. **Baztarre**, *Basterreko echea*.

bedar: iz. Belar. Edozein motatako landare txiki zuztar-biguna, gehienetan urtebete baino gutxiago irauten duena. *Bedarzurieta*, *Bedarkalie*.

be(he): iz. Edozein gauzaren barrenean, lurretik hurbilen dagoen aldea. (–pe atzizkia ere erabiltzen da). *Olaldebecosoloa*, *Amandre-becosolo*, *Arrisurieta becoa*, **Basabe**, **Basabetxune**, **Bekoetxe**, **Bengoetxe**, *Bengotzeko atza*, *Echevarri Erreca becoa*, **Beiti**, **Beko arizti**, **Beko atxa**, **Beko txabola**, **Beko zubitxu**, **Ermetxiobeko**, **Ermubeko**, **Etxebarrierrekabeko**, **Ezkiagabeko**, **Kikunbera**, **Landanebeko**, **Nafarrolabeko**, **Mungiarrenebeko**, **Txaoletabeko**, **Uriartebeko**, **Gortaederrebeko**, *Mañubecoa*, *Beko plazie*, *Becoechebarri*, *Aguirre becoa*, *Nardiz becoa*, *Cuchillante-becua*, *Beko erromadie*, *Berengo Etxebarria*, *Beco-masti*, *Poyubecoa*, *Elesaostebecuas*, *Demenigo Beytia*, *Alchurbe*, *Bustarquilla vecoechea*, *Loquero-becoa*, *Beko arbitxu*, *Beko taberna*, *Catiabecoa*, *Laubidieta becoa*, *Becoerrota*, *Guisastive*, *Ganchu-beco*.

be(he)askoa: Behekoa edo beherengoa. *Azeretxobeazkoa*, **Beasko**, *Beazkope*, *Nadiz Beazcoa*, *Uriarte beascua*.

bedeinka(tu): ad. Norbaitek edo zerbaitek jainkoaren onespena edo babesa duela adierazi edo eskatu. II Zerbait sakratu bihurtu. *Truboiek berinkatuteko mendiʒe*, *Truboiek berinkatu sauen bixkerra*.

behi: iz. Zool. Abelgorri eme heldua, bere esneagatik eta haragiagatik hazten dena (*Bos taurus*). **Beiportale**.

behitegi: behiak gordetzen diren tokia, ikuilua. **Beitegi**, **Beitegiburu**, *Beitegui thelleria*.

be(h)or: iz. Zool. Zaldi arren emea (*Equus caballus*). *Beotegi*, **Biorgorta**, **Biorgortaburu**, **Biorgortako erreka**, *Viorreta-ondo*, *Viorreta aspia*.

benta: iz. Bide bazterrean edo bidegurutze batean herrietatik at dagoen ostatua. **Bentabarri**, **Bentazarpe**, **Bentazarre**, *Inasiobentane*.

berde: iz eta adj. Urdinaren eta horiaren arteko kolorekoa, belar hezearen eta muskerraren kolorekoa. **Landaberde**, *Berdantza*, *Berdantzako erreka*, **Berdesolo**, *Berdesolo lubarri*, **Farolberdea**, *Berdesolo-lubarrieta*.

beresi: iz. Txara. **Beresi**, **Gibeleko beresiak**, **Birjiñean beresia**, **Errosaberesi**, **Iturriko beresi**.

berjel: iz. Loreak eta fruta arbolak dituen zarratua. **Berjele**, **Berjelarte**, **Berjeleta**.

Bermeo: Bizkaiko itsasertzeko udalerria (Gernika-Bermeo). **Bermeosolo**.

Berriz: Bizkaiko udalerria (Durangaldea). **Berriz-solo**.

bi: zenbtz. zehazt. Bat eta bat, 2. Dagokion izenaren aurrean nahiz atzean ezar daiteke; antzina beti atzean ezartzen zen baina gaur sartaldeko eremuan soilik. *Bidebieta*, **Iturribiak**.

bide, bida-: iz. Bertatik ibiltzeko prestatua den lur zerrenda. Ik Estratza, kalzada, kamiño. **Bidarte**, **Bidartemotzene**, **Bidarteburu**, **Bideazgoiti**, **Bidebarrieta**, **Bidekoetxe**, **Bidetxe**, **Bidezabale**, **Bidezarre**, **Bilbobidea**, **Bolatara bidea**, **Iturribide**, **Iturbide**, **Andabide**, **Artikabidea**, *Vidacurze*, *Bidaurreta*, *Bidebarri*, *Bidebieta*, **Aritzatxubidea**, **Atxetara bidea**, **Bakiobidea**, **Dibiobidea**, **Elezbide**, **Elizbide**, **Errotarako bidea**, **Lantzabide**, **Lorbide**, **Laubidieta**, **Matxitxakobidea**, **Mundakabidea**, **Sanjuanbidea**, **Talabidea**, **Tonpoibidea**, **Tonpoinagusiko bidea**, **Zabalbide Zearbide**, **Lantzabideko erreka**, **Almikabidea**, **Errosako bidea**, *Askatasun bidea*,

Errosabidepe, Kakallobide, Dibiʒora bidie, Samigelbidie, Bidesarrata, Videcoa, Vidacuruje, Zarzabide.

Bilbo: Bizkai ipar-mendebaleko portu eta hiria, herrialde horretako hiriburua. **Bilbobidea**.

biribil: adj. Puntu edo lerro bat ardatz baten inguruan biratuz lortzen den irudiaren itxurakoa: gurpil edo bola baten itxurakoa. II Akatsik, hutsik gabea. **Ariztibiribille**, **Arribiribil**, **Biribille**, **Biribilpe**, **Biribilpeko erreka**, **Ganbiribil**, **Arlobiribille**, **Solobiribil**, **Solobiribille**.

birjina, birjiñ-: iz. eta adj. Ezein gizonezkorekin haragizko harremanik izan ez duen emakumeaz esaten da; Jesukristoren amaz esaten da bereziki. **Birjiñean beresia**, *Virgina calle*.

bista: iz. Begien aurrean agertzen diren gauzen multzoa; ikusten den bitartea. **Bistalegre**, **Buenabista**.

bizkar: iz. Eraik. Gailur. Mendi, aldapa edo kidekoen alde garaiena. **Bizkargane**, **Itubizkar**, **Mañuko bizkarra**, **Txinbelaneko bizkarra**, *Ytivizcargana*, *Katiko bixkerre*, *Truboiek berinkatu sauen bixkerra*.

bokale: iz. Portuaren sarrera. **Bokale**.

bola: iz. Esfera formako gauzakia. II Bola jokoan erabiltzen dena, zurezkoa eta hatzak sartzeko zuloak dituena. *Asabolak*, **Arriboleta**, **Bolatara bidea**, *Bolaleku*, **Bolatoki**.

bolin/bolu: iz. Ik. Errota. **Bolintxuaga**, *Bolinua*, **Bolueta**.

burdina, burdin-: iz. Gai bakuna, metal gogorra eta, gori dagoela, lantzen erraza; industrian gehien erabili ohi den metala eta izadian gehien ageri diren gaietako bat. **Burdinazko eskillarak**, **Burdinkurtzeaga**.

buru: iz. Zerbaiten muturra, aurrekoa, goikoa edo nagusia denean. *Aretxokerburu*, **Azatarroburu**, **Floresburu**, **Mintegiburu**, **Telleriaburu**, **Enparaneburu**, **Aranburu**, **Aranburuko erreka**, **Aranondoburu**, *Arestichuburu*, **Arretaburu**, *Arrisurietaburu*, **Artikaburu**, **Atsoareneburu**, **Beitegiburu**, **Bidarteburu**, *Diviyo-buru*, **Burutxueta**, **Akulategiburu**, **Almikaburu**, **Arranotegiburu**, **Astazabaleburu**, **Pastitxuburu**, **Atakuburu**, **Biorretaburu**, **Erramueneburu**, **Errosaburu**, **Errotaburu**, **Frantzuneburu**, **Goientzabaleburu**, **Ibarburu**, **Itubizkarburu**, **Iturburu**, **Iturriburu**, **Iturrondoburu Kontzeneburu**, **Kantaraburu**, **Kateaburu**, **Kurtzioburu**, **Makatzagaburu**, **Mazaleriagaburu**, **Olazarretaburu**, **Ondarreburu**, **Portuburu**, *Portuburu gane*, **Solaburu Telleriagaburu**, **Torreburu**, **Tranpaneburu**, **Tribizburu**, **Zarranburu**, **Zuluetaburu**, *Poiuburu*, *Altamiraburu*, *Ygartu-buru*, *Gampeburu*, *Miquelete-buru*, *Artaburu*, *Madariagaburu*, *Zabalburu*, *Arballo-buru*.

buztarri: iz. Uztarri. Zurezko atal sendoa eta landua, idi edo behi pareari, lanerako lotzeko, burugainean ezartzen zaiona. *Busterritxune*, *Bustarguillia*, *Bustarquilla vecoechea*, *Busterretze*.

buztin: iz. *Miner*. Batez ere aluminio silikatoz osatzen den lurra, aluminio silikatoarekin nahasturik dituen gaien arabera kolore zuria, gorrixka, grisa, etab. izaten duena. Uretan bustiz gero biguin eta malgu bihurtzen da eta sutan berotuta gogortu egiten da; ontziak, teilak, adreiluak, egiteko erabiltzen dena. **Buztiñak**, **Buztinsolo**, *Bustinduy*.

denda: iz. Jendaurreko salmentarako etxe edo lekua. **Denderiakalea**, **Dendaribaso**.

dendari: iz. Denda duena, denda batez arduratzen dena. **Dendaribaso**.

-di/-ti: Eratorpen atzizk. Landare-izenei erantsita landare-multzoa adierazten duten izenak sortzen ditu.

-di: **Gaztañadi**, **Gaztañaditxikerra**, **Gaztañaditxueta**, **Oladi**, *Txopodia*, **Urkidi**, **Altzadi**, **Arantzadi**, **Artadi**, *Artadiandikoa*, *Artadiemetikoa*, *Bustindia*, **Emaldi**, *Elorrieta-azpi-altzadi*, **Artedi**, **Eskobadi**, **Giñarradi**, **Gorostadi**, **Larrosadi**, **Matadi**, **Sagardia**, **Sagarditxikerra**, **Zepondi**, **Zumeldi**, *Bustinduy*.

-ti: atzizk. **Arezti**, **Areztinagusi**, **Amezti**, **Ameztia**, *Beitziko amestiʒe*, **Areztitxu**, **Ariztibiribille**, **Ariztitxu**, **Gisasti**, **Gorostiape**, **Gorostiazpi**, **Gurbizti**, **Intxausti**, **Intxaustipe**, **Kafrankako mastiak**, **Lauziriko arezti**, **Luisen arezti**, **Areztierreka**, **Areztisolo**, **Mastia**, **Mastiarte**, **Mastiaurre**, **Mastibasoa**, **Mastibitarte**, **Mastiebagia**, **Martinmasti**, **Mastiondo**, **Mastizarra**, **Mastizarre**, **Ondarreko masti**, **Peruarezti**, **Sagasti**, **Sagastiandia**, **Txapustibarrena**, **Txapustitxu**, **Urreztia**, **Beko arizti**, *Gorostiaga*.

dike: iz. Urari eusteko, indarra moteltzeko edo desbideratzeko oztopo artifiziala. **Dikeko moillea**.

dolare: iz. Mahats aleak, sagarrak eta antzekoak, zukua ateratzeko, zapaltzen diren tresna; delako tresna dagoen tokia. **Dolareaga**.

don: gazt. kortesiazko tratamendua. **Donprimone**, *Donprimoneko erreka*.

dondor: iz. Tontor. *Dondorre*, **Dondorreta**, **Pondorreta**.

-dui: Eratorpen atzizk. Ik. –di / -ti. *Bustindui*, *Aransaduy*.

ebagi: ad. Ebaki. Lanabes zorrotz baten bidez zerbaiten jarraitasuna eten, zerbait bereizi edo zatitu. **Iraebagia**, **Iraebagieta**, **Mastiebagia**, **Otaebagia**, **Zurebagieta**.

eder: adj. Polit. Bere itxura edo eragatik, ikusmenari edo, guztiz atsegina edo miresgarria gertatzen zaiona. II Handia edo. **Baratzeder**, **Arriederra**, **Errotaederra**, **Gortaederre, Gortaederrebeko Gortaederrerdiko**, **Gortaederregoiko**, **Zelaiederreta**, *Sabaleder*.

(h)egi: iz. Ertza, bazterra. II Muga. III Mendia; mendiaren hegala. **Egi**, **Egiko landa**, **Egikondo**, **Olegi**, **Olegiko erreka**.

eleiza: iz. Eliza. Jesukristoren erlijioari jarraitzen zaizkion sinestunen bilkura; kristautasunaren barnean bereizten diren bilkuretako bakoitza. II Elizkizunetarako bereziki prestatuta dagoen eraikina. **Elezbide**, **Elizalde**, **Elizbide**, **Elizoste**, **Elizondo**, **Karmengo eliza**, *Elisbideko errekie, Elesaostebecuas, Almikeko elisie, Kurtzioko elisie.*

elorri: iz. Bot. Zenbait zuhaixka arantzatsu motari ematen zaien izena, hala nola *elorri zuria*, lorezuria, fruitu-gorria eta zur-gogorra (*Crataegus monogyna*), eta *elorri beltza* (basarana). Hostotsuak, adar askokoak eta txikiak izaten dira; hamar metro baino gehiago ez dira hazten gehienak. *Elorritxu*, *Elorrietalde*, *Elorrieta barrena*, *Elorrieta-azpi-altzadi*, **Elorritxueta**, **Elortza**.

(h)emen: adlag. Toki honetan. II **Hemengo**. izlag. Toki honetako. II **Hemendik**. adlag. Toki edo une honetatik. *Arteri-emeticoa, Arego emeticua.*

Eneperi: iz. Doneperi santu izena (San Pelayo). Gaur egun jai egun bati dagokion izena. *Eneperi.*

entrada: sarrera. *Patxoteneko entrada.*

eper: iz. Zool. Faisaiaren familiako zenbait hegaztiri ematen zaion izena; *Alectoris rufa*. Lepoa motza, eta hankak eta mokoa beltzak edo gorriak izaten dituzte. jateko oso aintzat hartzen dira. *Alectoris* eta *perdix* motetan banatzen dira. **Eperlanda**.

erdi: Mutur edo ertzetatik distantzia berera dagoen puntu edo aldea. **Erdikoetxe**, *Erdikosolo, Agirreerdicoa,* **Ermetxioerdiko**, **Gortaederrerdiko**, **Nafarrolaerdiko**, **Txaoletaerdiko**, *Ermecheoerdi-barri, Erdico-masti, Mañua erdicua, Ermua erdicoa.*

ereinotz: iz. Bot. Usain bereziko laureazeoen familiako zuhaitza, erramua. *Laurus nobilis*. **Ereiñotza**, **Ereñotzaga**.

-eria: Mailegatutako eratorpen atzizk. DRAEk dioenez, « Sufijo equivalente a <*ía*> con que se forman nombres abstractos de abundancia, cualidad, conjunto o lugar donde está, se hace o se vende una cosa». **Peskaderiakalea**, **Zesteriakalea**, **Adoberia**, **Adoberiako zubia**, **Denderiakalea**, **Errenteria**, **Errenteriaportale**, **Eskabetxeria**, **Karnazeriakalea**, **Telleripeondo**, **Mazaleriaga**, **Telleria**, **Telleriaga**.

erle, erla-: iz. Zool. Himenopteroen ordenako intsektua, *Apis mellifera*. **Erle**, **Erleazpiko atxeta**, **Erlebaso**, **Erlekaurre**, **Erleko punta**, **Erletegi**, **Erletxe**, *Erleach*.

ermita: iz. Hirietatik at dagoen kapera, sarritan pelegrinazio-leku izan ohi dena. **Errosako ermita**, **Kandelarioko ermita**, **Kurtzioko ermita**, **San Andres ermita**, **San Migel ermita**.

ermu: iz. Eremu. Lursail bakartia, emankorra ez dena eta inor bizi ez dena. **Ermu**, **Ermubeko**, **Ermugoiko**, **Ermupe**.

-ero: Mailegatutako eratorpen atzizk. DRAEk dioenez, «Sufijo que forma nombres de oficio relacionado con la cosa expresada por el nombre primitivo». **Txokolaterobaso**, **Foteroane**, **Barberubaso**, *Barranderokalie*.

erradore: iz. Ferrak ipintzeko lanbidea. *Santi erradore, Erradoriʒe.*

erre (erretzen, erreko): ad. Zerbait suaren bidez ahitu; suak edo berotasun gehiegiak zerbait erabat hondatu. **Etxerre**, **Ametzoterre**, **Artetxerre**, **Errea**, **Gaztañerre**, *Munʒarneko errie*, *Andiko errie*.

erregina: iz. Erregeren emaztea; erreinu bateko buru den emakumea. II Ama Birjina. **Erregiñazubi**.

erreka: iz. Etorri txikiko ur lasterra. **Fagoko erreka**, **Aranburuko erreka**, **Galdizerreka**, **Landabasoko erreka**, **Santakruzerreka**, **Txurrusteneko erreka**, **San Martineko erreka**, **Makatzagako erreka**, **Baltzaneko erreka**, **Etxebarrierreka**, **Olegiko erreka**, **Altziko erreka**, **Aranondoko erreka**, **Berdantzako erreka**, **Lantzabideko erreka**, **Artikerreka**, **Munepeko erreka**, **Zumeldiko erreka**, **Frantzuerreka**, **Arranotegiko erreka**, **Madariagako erreka**, **Kantaratxuko erreka**, **Akulategiko erreka**, **Motortzeko erreka**, **Etxezarreko erreka**, **Pagoetako erreka**, **Ezkiagalarreko erreka**, **Urkisarriko erreka**, **Ezkiagako erreka**, **Infernuerreka**, **Errekatxu**, **Zarraneko erreka**, **Ametako erreka**, **Lamiaraneko erreka**, **Biribilpeko erreka**, **Uretako erreka**, **Kukutzako erreka**, **Errekabaltze**, **Urkidiko erreka**, **Gisastiko erreka**, **Armokiko erreka**, **Eitzagako erreka**, **Altzadiko erreka**, **Txaraleko erreka**, **Oiangortako erreka**, **Dikobasoko erreka**, **Zabaleneko erreka**, **Biorgortako erreka**, **Errekalabane**, **Matadiko erreka**, **Olaldeko erreka**, **Kristobaleneko erreka**, **Zubinagusiko erreka**, **Kateapeko erreka**, **Landaneko erreka**, **Eskobadiko erreka**, **Jentillatxetako erreka**, **Oiñolako erreka**, **Areztierreka**, **Errekartea**, **Zezilioneko errekartea**, **Iruerrekata**, **Lamiñerreka**, **Errekabitarte**, **Katuen erreka**, **Errekata**, **Iratza-**

gorriko erreka, **Zabalbideko erreka**, **Iturriko erreka**, *Madariko errekie, Areneko errekie, Landabasoatzeko erreka, Arbaltzeko errekie, Abortako errekie,* **Altzadiko erreka,** *Atzanganeko errekie, Atzerreka, Patzoteneko errekie, Errotatzuko erreka, Errotabarriko errekie, Jelimoneko errekie, Beko erreka, Elisbideko errekie, San Andresko erreka, Nardisko errekie, Arestierreka, Artikeneko erreka, Tzimeleneko errekie, Akuleki erreka, Probosteneco errequia, Goiko errekie, Montomoroko errekie, Beko atzeko errekie, Esparruko errekie, Bonbillarteko errekie, Torreko errekie, Perretziñeko errekie, Kurtzioko errekie, Ariako errekie, Arballuko errekie, Surtzuriko errekie, Sangresilleko erreka, Etzesarreko errekie, Kolixoneko errekie, Komaisteneko errekie, Olaldeneko atzeko errekie, Andiko errekie, Soloko errekie, Katisarreko errekie, Beko presako errekie, Olasarretako errekie, Kortarreaspiko errekie, ʒentillatzetako alboko errekie, Donprimoneko errekie, Erreca bitartechua, Olasartako errekie, Errosapeko erreka, Lamiñerreka.*

errekarte: iz. Geol. Bi erreka edo ibairen arteko lur zatia. Bi isurialde izaten ditu errekarteak, ur banalerro batek bereizita. **Errekarte**, **Zezilioneko errekartea**.

errementari : iz. Metalak, batez ere burdina, lantzen dituen arotza. **Errementaribaso**.

errenta, errenteria: iz. Kanpotik zetozen nahiz hara zihoazen burdin, altzairu, mea, hiltze e.a. gorde, pisatu e.a. egiten zireneko etxeak. Batzuek hirienak, besteak partikularrenak, probintziaren zaindaritzapean aurkitzen ziren pisuak legalki kontrolatuz e.a. **Errenteria**, **Errenteriaportale**, *Errentaportale*, **Errenta**, *Demenigo Errenta.*

erreten: iz. Gizonak egin edo prestatutako ubide txikia, hala nola ura errotara eramaten duena. **Erreten**.

erribera: iz. Ertza, ibai barrena bereziki. **Erribera**, **Erribera kalea**.

erroi: iz. Zool. Bele mota, arrunta baino handiagoa: *Corvus corax*. **Erroia**.

erromara: iz. Zarratuetara sartzeko atea. *Beko erromadea*, **Erromadea**, **Erromarazarreta**.

erronda: iz. Harresiaren ondoko ibilbidea. **Beko erronda**, **Goiko erronda**.

errosa: iz. Larrosa. **Errosa**, **Errosaberesi**, **Errosaburu**, **Errosako ermita**, **Errosape**, **Errosapeko moilla**, *Errosapeko erreka*, *Errosabidepe.*

errota: iz. Bolu. Alea ehotzeko tresna, bi harriz, bata higigaitza eta bestea haizeak edo urak birarazten duena, osatua; delako tresna dagoen etxea. *Beko errota*, **Akerrota**, **Almikerrota**, **Errotabarri**, **Errotabarria**, **Errotabarrialde**, **Errotabarriko erreka**, **Errotaburu**, **Errotaederra**, **Errotarako bidea**, **Errotatxu**, **Errotazar**, **Errotazarra**, **Etxebarrierrekako errota**, **Kafrankako errota**, **Nafarrolako errota**, **Oiangortako errota**, **Olaerrota**, **Santierrotane**, **Tribizkoerrota**, **Tribizkoerrotako zubia**, **Poiuerrota**, **Zubierrota**, *Atelaneko errotie, Errotatara, Thellaerrota, Landaerrota.*

eskabetxe: iz. Okela edo arraina beratzeko likidoa. Normalean olio, ozpin eta ardo beltz edo zuriz egiten da. Eskabetxeria, eskabetxea egiten den lekua. **Eskabetxeria**.

eskola: iz. Lehen irakaskuntza edo gai berezi bat irakasten den ikastetxea. *Eskolak*, **Eskolakalea**, **Mañuko eskola**, **Araneko eskolako**.

eskillara. iz. Eskailera. Eraikineko edo lurzoruko bi maila edo bi planta arteko komunikazioa egin ahal izateko jartzen den maila-sail kateatua, zurubia. **Arrizko eskillarak**, **Burdinazko eskillarak**, **Eskillaramalleta**, **Gazteluko eskillarak**, **Landatxuko eskillarak**, **Lurdesko eskillarak**, **San Migeleko eskillarak**, **Santa Klarako eskillarak**, **Torronteroko eskillarak**, **Utxako eskillarak**, *Atzetako eskillarak*.

esparru: iz. Hesiz inguraturiko tokia; eremu mugatu edo itxia. Barruti. Ik. Erromara, zarratu. **Esparru**, **Araneko esparrua**, **Esparrutxiki**, *Beniñeneko esparru, Esparru kalea, Esparru zeharkalea, Esparruko errekie, Esparruchu.*

espigoi: iz. Altuera txikiko dikea, olatuen indarrari eusteko ertzarekiko elkarzut jartzen dena. **Espigoia**.

estaziño: iz. Estazio, geltoki. **Estaziñozarra**.

estratza: iz. Estrada, Bidezidorra. Errekarriz lauzatutako bide edo kalea, meharra edo aldapan gora dagoena bereziki. **Estratza**, **Estratzaillune, Estrada**.

-eta: Eratorpen atzizk. Ugaritasuna adierazten duten leku-izen askotan agertzen da. **Aldatzeta**, **Jardineta**, **Piñueta**, **Sajuanoineta**, **Arreta**, **Arrieta**, **Arriandieta**, **Arribolata**, **Arrizurieta, Arretaburu**, **Aldapeta**, **Aretxueta**, **Aretzeta**, **Aretximinieta**, **Andiriminieta**, *Arizumeta*, **Artetxereta**, **Artieta**, **Arrietane**, **Atxetako iturria**, **Bastegieta**, *Bedarzurieta*, **Boltegieta kalea**, **Bolueta**, *Bidesarrata*, **Burutxueta**, **Bidebarrieta**, *Elorrieta*, **Elorritxueta**, **Errekata**, **Arloleuneta**, **Atakueta**, **Atxeta**, **Axbaltzeta**, **Berjeleta**, **Dondorreta**, **Erleazpiko atxeta**, **Erromarazarreta**, **Etxezarreta**, **Eskillaramalleta**, **Frantzunatxeta**, **Gallarrigarreta**, **Ganeta**, **Gaztañaditxueta**, **Gaztañeta**, **Ibarreta**, **Ikaieta**, **Ikueta**, **Intxaurreta**, **Iñurrieta**, **Irebagieta**, **Iruaretxeta Iruarrie-**

ta Iruerrekata Irugaztañeta, **Irukurtzieta**, **Irureta**, **Iturrieta**, **Jentillatxeta**, **Kantarako aritzeta**, **Kanpaneta**, **Kerizeta**, **Kurtzieta**, **Larruzeta**, **Lauaritzeta**, **Laubidieta**, **Leixarreta**, **Leixartxueta**, **Makatzeta**, **Malleta**, **Olazarreta, Olazarretaburu**, **Ormabarrieta**, **Ormata**, **Ortueta**, **Orbezarreta**, **Pagoeta**, **Piñueta**, **Pondorreta**, **Pozueta**, **Sagarreta**, **Sanmigeleta**, **Solobarrieta**, **Solozabaleta**, **Solozarreta**, **Truboietagane**, **Txaoleta**, **Txaboleta**, **Txakoliñeta**, **Txopueta**, **Txuntxurrueta**, **Txutxurrukueta**, **Urkieta**, **Ureta**, **Urkitzeta**, **Uzelarreta**, **Zelaiederreta**, **Zubitxueta**, **Sanjuanoñeta**, **Zulueta**, **Zuluetatxu**, **Zugatziminieta**, **Zurebagieta**, **Zumarretape**, **Zumarretako landa**, *Intxortzuta*, *Sakoneta*, *Irazabaleta*, **Gallarta**, *Pisueta*, *Yruchueta*, *Chaoletabarrena*, *Zaytueta*, *Gastañagastieta*, *Queres-ondo-aurreta*, *Zubitxueta*, *Arriandiyeta*, *Escobeta*, *Mañueta*, *Vinteta*, *Vintzeta*, *Mañua Zelaieta*, *Oiñaleta*, *Berdesolo-lubarrieta*, *Urizarreta*, *Arrizabaleta*.

etxe, etxa-: iz. Gizakia bizitzeko prestatzen den edozein eraikuntza. II Norbait bizi den etxea edo etxe zatia. **Abadetxea**, **Erletxe**, **Erdikoetxe**, **Artetxereta**, **Artetxerre**, **Artiketxe**, **Artiketxealde**, *Artique-echeondo*, *Aurrekoetxea*, *Basterreco echea*, **Bekoetxe**, **Bengoetxe**, *Bengotzeko atza*, **Bidetxe**, *Birri-birrieneko etxea*, **Bidekoetxe**, *Eguia Echevarri*, **Etxezarre**, **Ermetxioetxebarri**, **Etxabarria**, **Etxebarri**, **Etxebarria** (**Aroça**), **Etxebarriaga**, **Etxebarriagalde**, **Etxebarrialde**, **Etxebarrierreka**, **Etxebarrierrekako aretxeta**, **Etxebarrilanda**, **Etxebarriko baso**, **Etxebarrisolo**, **Etxebarrimotzene**, **Etxerre**, **Etxetxu**, **Etxetxubarri**, **Etxezarreta**, **Etxezuri**, **Goienetxe**, **Goikoetxe**, **Iradiren etxea**, **Landatxuko etxea**, **Lurdesko eskillarak**, **Maisuan etxea**, **Ormaetxe**, **Paskualetxe**, **Piezaetxe**, **Sabinetxe**, **Sakristauetxe**, **Santa Mariñako etxea**, **Talako etxea**, **Txinbelaneko etxea eta etxartea**, **Udaetxe**, **Udaletxea**, *Talakoetxea kalea*, **Txaondo**, *Etzegorri*, *Orube-echebarri*, *Echavarria muculu*, *Artique-echeondo*, *Nafarrola Barrenechea*, *Nafarrola Goyenechea*, *Nafarrola Aurtenechea*, *Bustarquilla vecoechea*, *Busterretze*, *Lapurreche*, *Mañuagoicua-echevarri*.

ezki: iz. Bot. Tiliazeoen familiako zuhaitza: *Tilia sp*. **Ezkiaga**, **Ezkiagabeko**, **Ezkiagagoiko**, **Ezkiagalarre**, **Ezkiagako erreka**, **Ezkiagalarreko erreka**.

ezkina: iz. Izkina. Herr. Kantoia, Bazterra. **Iskiñarruaga**.

fandango: iz. Hiru alditako dantza bizia, jatorriz espainiarra. Izen bereko dantzaren doinua. **Fandangone**, **Fandangoneko zubia**.

fago: Ik.us Pago. **Fagoko erreka**.

farol: iz. Kriseilu. II Itsasargi. **Farolpe**, **Farolgorria**, **Farolberdea**, **Farolbarria**, **Farolzarra**.

flores: iz. Bot. Zenbait landareren zati koloretsu eta askotan usaintsua: landare fanerogamoen zatia, ernal organoak dituena. **Miraflores**, **Flores**, **Florida**, **Floresalde**, **Floresburu**.

fonda: iz. Jatetxea. **Batxifonda**, **Fondazarre**, *Fondie*.

fondo: iz. Hondoa. **Fondonagusia**.

fot: iz. Gosaltzeko ogi bereziz egindako bolloa. **Fotaurre**, **Foteroane**.

fraile: iz. Fraide. XII. Eta XIII. Mendeetan sortutako eskeko ordenetako kideen izen orokorra; hedaduraz gizonezkoen bestelako hainbat erlijioso-institututako kideei ematen zaien deitura. **Frailleleku**, *Frailletako plasie*.

fraka: iz. Pl. Galtzak. Gorputza gerritik behera eta bi zangoak banaka estaltzen dituen jazkia. *Fracazabal*.

frantses: adj. eta iz. Frantziakoa, Frantziarra. **Frantsesazpia**, *Francesena*, *Frantzesana*.

galant: adj. Itxura on edo ederrekoa. II Handia edo. **Basogalant**.

galar: iz. I Gaztainondo ikatza. II Zuhaitzean bertan ihartuta dagoen adarra. **Gallarrigarreta**, **Gallarta**, *Gallar Ygarbarrena*, *Gallar-Ygar-goyena*.

gane: iz Gain. Ik. goi. Edozein gauzatan, lurretik urrunen dagoen aldea. **Aritzatxugane**, **Algane**, **Goikogane**, **Iturrigane**, **Iturrizarregane**, *Artecoigana*, *Atzuneganie*, **Bizkargane**, **Atxagane**, **Axgane**, **Atxikagane**, **Ganbiribil**, **Ganeko landa**, **Ganeta**, **Ganpe**, **Gantxu**, *Gansarre*, **Garaldegane**, **Ibaigane**, **Itsasgane**, **Kaballogane**, **Karabigane**, **Larregane**, **Pintxesgane**, *Portuburu gane*, **Sagargane**, **Truboietagane**, **Zubigane**, **Kafrankagane**, *Ganechu*, *Vurgo Gana*, *Ytivizcargana*, *Mendondogane*, *Frantzuneganie*, *Yturrietagana*, *Armoquigana*, *Gane*, *Gorosogane*, *Mujarrigane*, *Urcamendi-gane*.

garai: iz. Altua. **Garalde**, **Garaldegane**.

gari, gal-: iz. Bot. Gramineoen familiako landarea, elikaduran erabiltzeko, ogia egiteko batez ere, lantzen den laborea; delako landarearen alea. **Garimeta**, **Garimontorpe**.

gaztaña: iz. Bot. Gaztainondoa. Fagazeoen familiako zuhaitza: *Castanea sativa*. II. Bere fruitua, irintsua eta azala ilun gorrixka duena, oskol berde arantzatsu batek estaltzen duena. **Gaztaña**, **Gaztañadi**, **Gaztañabakarra**, **Gaztañaditxikerra**, **Gaztañaditxueta**, **Gaztañanagusia**, **Gaztañandia**, **Gaztañape**, **Gaztañazabalaga**, **Gaztañazabale**, **Gaztañazarre**, **Gaztañeta**, **Gaz-**

tañerre, **Guzurgaztaña**, **Irugaztañeta**, *Torre Gastanaga, Gastañaga Hermechio, Gastañagastieta, Goyena gastañadi, Goyerengo gastañadi, Gastaña carra.*

gazte: adj. Norbaitekiko edo zerbaitekiko hark baino urte gutxiago dituena. *Gastañagastieta.*

gaztelu: iz. Harresi, dorre, lubanarro, etab.ez babestu eta sendotutako eraikina edo lekua. **Gaztelu**, **Gaztelugatxe**, **Gazteluko eskillarak**, **Gaztelupe**.

Gernika: Bizkaiko herria. **Gernikasolo**.

gibel: iz. Atzea, atzeko aldea. **Gibele**, **Gibeleko beresiak**, **Gibelpe**, **San Pelaio Gibelortzagakoa**, *Gibelemendi.*

giñarre: iz. Txilarra: *Erica sp.* **Giñarralde**, **Giñarradi**.

gitxi: adj. Txiker. Ik. gutxi. *Portuguichian.*

gisats: iz. Isats. Zuhaixka lekadun lore-horia: *Cytisus sp.* **Gisasti**, **Gisastiko erreka**, **Gisastipe**, *Gisichealde, Guisasti barrena, Guisastive.*

goi: iz. Edozein gauzaren barrenean, lurretik urrutien dagoen aldea. Ik gane. **Goikortu**, **Agirregoiko**, *Arbichu-goiti, Azeretxogoitia*, **Basabegoiko**, **Bideazgoiti**, **Ermetxiogoiko**, **Ermugoiko**, **Etxebarrierrekagoiko**, **Ezkiagagoiko**, **Goienetxe**, **Goienkale**, **Goientzabale**, **Goiko atxea**, **Goiko larre**, **Goiko plaza**, **Goikoetxe**, **Goikogane**, **Goikogorta**, **Gortaederregoiko**, **Landagoiko**, **Landagoikoko zubia**, **Landanegoiko**, **Mañugoiko**, **Masugoiko**, **Mañugoikoatzeko**, **Mañugoikoaurreko**, **Nafarrolagoiko**, **Mungiarrenegoiko**, **Txaoletagoiko**, **Uriartegoiko**, **Zarragoiti**, *Yturri-goicoa, Cabogoicoa, Goicoechevarri, Cantera goicoa, Luzarraga goicoa, Hermecheo Goicoechea, Goiko erromadie, Goico-masti, Carabi-goico-soloa, Telleria-goicoa, Tribisgoiko, Goiko tabernie, Goiko arbitxu, Mañu-zarra goicua, Laubidieta goicoa, Goiko landie, Ganchu-goico, Mañugoiko landa, Goiko sarratue.*

goien: iz. Zerbaiten goiko aldea edo ertza, zerbaiten alde edo gune garaiena. **Goienetxe**, **Goienkale**, **Goientzabale**, *Plaza goyen, Aguirre goyena, Hermecheo goyena, Goyena gastañadi, Goyerengo gastañadi, Nafarrola Goyenechea, Nafarrola Goyena, Zuluetagoiena, Abadebasogoyena, Gallar-Ygar-goyena, Cecencorta-goyena.*

gorosti: iz. Bot. Zur gogorrezko zuhaitz edo zuhaixka: *Ilex aquifolium*. **Gorostadi**, **Gorostiape**, **Gorostiazpi**, *Gorostiaga.*

gorri: adj. eta iz. II adj. Odolaren kolorea, argi zuriaren espektroko lehen kolorea. **Iturgorri**, **Lurgorri**, **Farolgorria**, **Iragorri**, **Iratzagorri**, **Moñogorri**, **Paulogorri**, *Etzegorri, Iragorrieta.*

gorta: iz Sarobea. Abereak bazkatzen diren zelaia. **Goikogorta**, **Gortaederre**, **Gortaederrebeko**, **Gortaederrerdiko**, **Gortaederregoiko**, **Oiangortako erreka**, **Mungiagorta**, **Oiangorta**, **Olagorta**, **Olagortazpikoa**, **Gortaederreko mintegia**, *Gortaederrazpiko erreka.*

guarda: iz. Zaintzailea, zaindaria. **Aingeruguardea**, **Aingeruguardatzekoa**.

gurbitz: iz. Bot. Txilarraren antzeko zuhaixka. *Arbutus unedo*. **Gurbizti**, **Gurgusalde**.

guren: adj. gorena. **Areskurenaga**.

gutxi: adj. Txiker. Kopuru edo kantitate txiki zehaztugabearen adierazlea. Mitxelenak dio: «Vizc. (desde los primeros textos) gutxi 'poco', com. guti (nav. medieval gutia 'el pequeño', frecuente como sobrenombre), gutti, gutxi. (Land. guti, gutxi, cf. top. Gamarraguchia, Hurivarriguchia, mod. Ullivarriguchi, Alava, año 1257)» Mitxelena (61, FHV). **Talagutxi**, *Arbizaguchia.*

guzur: iz. Gezur. Egia ez dela jakinda edo uste izanda eta besteak egia dela sinets dezaten esandakoa; egia ez dena. **Guzurgaztaña**.

igar(tu): ad. Ihartu (ihar, ihartzen). Hezetasuna kendu edo galdu, ihar bihurtu, bizitasuna galdu edo kendu. **Igartu**, **Gallarigarreta**, *Ygartu-buru, Gallar Ygarbarrena, Gallar-Ygar-goyena.*

ibai: iz. Erreka. Ur korronte naturala, aski handia, itsasora edo beste ibai batera isurtzen duena. **Ibaigane**.

ibar: iz. Ibai batetik hurbil dagoen eremua, lur lau eta emankorrekoa. **Ibarburu**, **Ibarreta**, *Ibarra.*

ibi: iz. Ibai batean, uraren sakontasuna txikia dela eta, oinez igaro daitekeen lekua. *Iviaga*, **Urubi**.

-ika: oinarri latinoei lotzen zaien atzizkia. **Almika**, **Almikaburu**, **Almikatxu**, **Almikanagusi**.

ikatz: iz. Errekin beltz trinkoa, gehien bat karbonoz osatua. **Ikazulo**.

iko: iz. Bot. Pikondoa. Morazeoen familiako zuhaitz edo zuhaixka hostogalkorra (*Ficus carica*). II. Bere fruitua, itxuraz udare baten antzekoa. **Ikueta**, **Ikoaga**.

ilun: adj. Argiz edo argitasunez gabetua; argi edo argitasun gutxi duena. **Basoillun**, *Baso-illumpe*, **Kaleilluna**, **Pozuillune**, **Estratzaillune**.

imini: ad. Ipini. Norbait edo zerbait toki edo egoera berri batean gerta dadin eragin. **Andiriminieta**, **Aretximinieta**, **Zugatziminieta**, **Ibiñaga**, **Ibiñagalde**.

infernu: iz. Erl. Zenbait erlijioren arabera, kondenatuek heriotzaren ondoko behin-betiko zigorra hartzen duten oinaze-lekua. II Izugarri sufritzen den tokia edo egoera. **Infernuerreka**.

ingeles: iz. eta izlag. Ingalaterrakoa. II Ingalaterrako biztanlea. **Ingelesolo**.

intxaur: iz. Bot. Intxaurrondoa. Juglandazeoen familiako zuhaitza: *Juglans regia*. II. Bere fruitua. **Intxaurreta**, **Intxaurpe**, **Intxausti**, **Intxausti kalea**, **Intxaustipe**, **Intxaursolo**, *Intxortzuta*.

inurri: iz. Zool. Himenopteroen ordenako formizidoen familiako intsektu txikia. **Iñurri**, **Iñurrieta**.

-io: Zenbait leku-izen zaharrek ageri duten bukaera. Mitxelenak esaten duenez, «Es particularmente frecuente la terminación -io en muchos apellidos de difícil etimológia: Areitio, Baquio, Elorrio (quizá de el(h)orri), Gomendio (Garate propone el sentido 'encomienda', cf. gomendio 'recomendación, Euzko Gogoa III, 11), Lujambio, Mena(u)rio (Meaurio), Mutio(zabal), Orrio, Zam(b)udio.» Gehiago esaten du, «Efectivamente, -io, suf. o mera terminación, es de muy elevada frecuencia: así en nombres de población, sobre todo occidentales, como Amurrio, Baquio, Barambio, Derio, Erandio,etc.; acaso también Bermeo, escrito Bermeio, Vermeio desde el s. XI. Si la pérdida de -n- entre vocales es regular en las formas vascas de los nombres de lugar, esto raramente se refleja, y menos en fecha antigua, en las formas oficiales, escritas.» (Mitxelena: *Apellidos Vascos*, 1986, 133-134). Bermeio, Vermeio, **Dibio**, **Kurtzio**, **Ermetxio**, **Bakiobidea**.

ira: iz. Iratzea, garoa. Lurpeko zuztarra eta aski gora igotzen diren hosto elkartu handia dituen landare iraunkorra (*Pteridium aquilinum*). **Antonion iralekua**, **Irabiaga**, **Irabiene**, **Irabientxikerre**, **Irabienondo**, **Iragorri**, **Iratzagorri**, **Iraebagia Irebagieta**, *Irazabaleta*.

(h)iru: zenbatz. zehaz. Bi eta bat, 3. **Iruaretzeta**, **Iruarrieta**, **Iruerrekata**, **Irugaztañeta**, **Irukurtzieta**, **Irureta**, **Irusurrune**, **Iruiturriak**, *Yruchueta*.

isla: iz. Irla, uhartea. Ozeano, itsaso, aintzira... bateko urek inguratzen duten lur eremu iraunkorra. *Islie*.

istu: adj. Estua, meharra. **Kaleistua**.

itsaso, itsas-: iz. Lurraren azalaren zatirik handiena estaltzen duen ur gazizko hedadura zabala. **Itsasalde Itsasgane**, *Ichaso-alde*.

iturri, itur-, itu-: iz. Lurretik ateratzen den euri ura, lur azalera isurtzen dena. II Iturburua, etorkia. **Iturrieta**, **Iturgorri**, **Iturripe**, **Iturrigane**, **Iturrondo**, **Iturriondo**, **Iturrisolo**, **Santakruziturri**, *Ametziturri*, **Argiñiturri**, **Atxetako iturria**, **Atxiturriaga**, **Gorosoko iturria**, **Ibiñagako iturria**, **Iturria**, **Iturribiak**, **Iturralde**, **Iturrandiaga**, **Iturrazpi**, **Iturbide**, **Iturribide**, **Itubizkar**, **Iturburu**, **Iturriburu**, **Iturrondoburu**, **Iturrizarre**, **Iturrizarregane**, **Iturriko beresi**, **Iturriko landa**, **Iturriondo**, **Iturriko solo**, **Iturritxu**, **Kakiturri**, **Iruiturriak**, **Jentilliturri**, **Kantarapeko iturria**, **Metaleko iturria**, **Naparriturri**, **Sollubeko iturria**, **Txornako iturria**, **Iturriko erreka**, *Talleko itxurriʒe*, *Chaleco-iturri*, *Iturri-ondocua*, *Yturri-goicoa*, *Arbitxuko itxurriʒe*.

-iz: Leku-izen zaharretan ageri den bukaera. **Nardiz**, **Nardiztxikerre**, **Tribiz**, **Galdiz**, *Buculis*.

jale: adj. eta iz. Jaten duena; jateari zaletasuna diona. Zentzu figuratiboan, lema hausten duen itsasoko edo kostaldeko haitzari esaten zaio. **Lemajale**.

jardin: iz. Lore apaingarriak hazten diren lur zatia, lore baratza. **Jardiña**, **Jardinondo**, **Jardiñeta**, *Jardiñecua*.

jentil: iz. Euskal Herria kristautu aurreko euskalduna, herri oroitzapenean izaki neurriz gaineko bihurtu dena. **Jentilliturri**, **Jentillatxeta**, **Jentillatxetako erreka**.

juramentu: iz. Zina. **Juramentu**, **Juramentupe**.

kabo: iz. Lurmuturra. Itsasoan barneratzen lur punta. *Kabu*.

kale: iz. Hiri edo herrietan, etxez inguraturiko bidea. **Batxikale**, *Sagarcalle*, **Almikakalea**, **Andra Maria kalea**, **Aroztegi kalea**, **Beiportale kalea**, **Denderiakalea**, **Erremedio kalea**, **Ertzilla kalea**, **Eskolakalea**, **Goienkale**, **Intxausti kalea**, **Iskiñarruaga kalea**, **Kalene**, **Kaleilluna**, **Kaleistua**, **Karnazeriakalea**, **Kofradikalea**, **Korreokalea**, **Kukunkalea**, **Peskaderiakalea**, **Pisukalea**, **San Frantzisko kalea**, **San Martin kalea**, **San Andres kalea**, **Sanjuankalea**, **Santa Barbara kalea**, **Santa Eufemia kalea**, **Talakalea**, **Zarragoiti kalea**, **Zesteriakalea**, *Areiltza kalea*, **Boltegieta kalea**, *Okarantza kalea*, *Talakoetxea kalea*, **Trake kalea**, *Sastarkalie*, *Barranderokalie*, *Eskolakalie*, *Atzurkalie*, *Barrencalle*, *Artecalle*, *Morgacalle*, *Bedarkalie*, *Pelotakalie*, *Katu kale*, *Astokalie*, *Ardaukalie*.

kaltzada: iz. Galtzada. Harriz, batez ere harri landuz, eginiko bidea, bide luzatua. **Kaltzada**, **Kaltzadasolo**, **Kaltzadape**, **Kaltzadapeko solo**.

kamiño: iz. Gurdi eta autoentzako bidea. Ik. erret. errepide. **Kamiñondo**, *Kamiñerune*.

Kandelario: Ama birjinaren garbitasuna ospatzen duen jai kristaua. Otsailaren 2an ospatzen da eta, tradizioaren arabera, neguaren luzera edo laburra neurtzen da egun horretako eguraldiaren arabera: kandelario bero, negua dator gero; Kandelario hotz, negua joan da motz. **Kandelarioko ermita**.

kanpo: iz. Landa. **Kanpopea**, **Txominkanpo**

kanposantu: iz. hilerria. Hilak ehorzten diren lekua. **Ormabarrietako kanposantuzarra**.

kantal: iz. Ertza, bazterra. *Ajusttecanttala, Austekantale*.

kantara: iz. harrobi. **Kantara**, **Kantarea**, **Kantarako aritzeta**, **Kantarabaso**, **Kantaraburu**, **Kantarape**, **Galdizko kantarak**, **Kantarapeko iturria**, **Kantaratxu**, **Kantaratxuko erreka**, **Kantarazarre**, **Tribizko kantara**, *Cantarachu*, *Cantaraondo*, *Cantara-solo*, *Cantera-zar*, *Cantara-echevarri*, *Cantarape-barri*.

karabi: iz. Karobia. Kare bizia egiteko labea. Mitxelenak dio: «Guip. Vizc. Karobi ‘horno de cal’, junto a karabi, vizc. Orozco karaubi<*kara-obi». Mitxelena (61. 118) **Karabia**, **Karabialde**, **Karabigane**, **Karabiko landako zubia**, **Karabiondo**, **Karabiko solo**, **Karabitxu**, **Lokedoko karabia**, **Mintegitxuko karabia**, **Munepeko karabia**, **Torreko karabia**, *Carabi-goicosoloa*.

kare: iz. Geol. Kaltzio karbonatoz osatutako harri sedimentarioa da, izadian ugarien dena, gai zuria. **Karatxe**, **Karabia**.

kargadero: iz. Itsasontziak karga hartzeko edo uzteko leku egokia. **Kargadero**.

kartzela: iz. presondegia, espetxea. *Carzelacoa, Carceloña*.

kasa: iz. Bizi izateko eraikina, etxebizitza. **Kasabarriatzeko**, **Kasabarriaurreko**.

kasiño: iz. Jendea biltzeko edo atsegin hartzeko tokia edo etxea; bereziki diru jokoak baimendurik daudena. **Kasiñoa**.

katalan: adj. Kataluniarra. *Katalane, Bachi Catalan*.

katea: iz. Ordain-lekua. Bideak erabiltzeagatik, askotan beren mantenurako, bide-saria ordaintzen zen lekua edo etxea. **Kateaburu**, **Kateape**, **Kateapeko erreka**, **Kateazarre**, *Katiko bixkerre*, *Catiabecoa*, *Catiape barrena*.

katu: iz. Zool. Gizakiaren lagunartean bizi den ugaztun txiki haragijalea eta atzapar-zorrotza, ile leuna eta begi luzaran distiratsuak dituena (*Felis silvestris* subsp *domesticus*). **Katuen erreka**, *Katukale*, *Katunaretza*, *Katunatza*.

keriza: iz. Bot. Gereziondoa. Errosazeoen familiako zuhaitza: *Prunus avium*. II. Bere fruitua. **Kerizazpi**, **Kerizeta**, **Kerezondo**, *Queres-ondo-aurreta*.

kikimera / kikunbera: iz. Uretan murgiltzeko egiten den buruz beherako itzulipurdia. **Kikunbera**.

-ko / -go: Deklinabide atzizk. Leku genitibo marka. **Agirrebarrenengo**, **Auzoko**, **Obiakoene**, **Beasko**, **Belauko**, **Kasabarriatzeko**, **Kasabarriaurreko**, **Landagoiko**, **Matxitxako**, **Nafarrolagoiko**, **Nafarrolaerdiko**, **Nafarrolabeko**, **Mungiarrenebeko**, **Mungiarrenegoiko**, **Txaoletabeko**, **Txaoletaerdiko**, **Txaoletagoiko**, **Uriartebeko**, **Uriartegoiko**, **Zubikoa**, **Ganeko landa**, **Goikogane**, **Masugoiko**, **Paradako landa**, **Goiko plaza**, **Bekoetxe**, **Erdikoetxe**, **Laumariko**, **Goikogorta**, **Motzenekoa**, **Bengoetxe**, *Carzelacoa, portal de Sagarbarrico, Jardiñecua, Aguirre becoa, Goyerengo gastañadi*.

kofradia: iz. Anaidia. Maila beretsuko lagunen artean edo lanbide berekoen artean sorturiko elkartea, helburu amankomun batzutan oinarrituta. **Kofradiakalea**.

koixo: adj. Herrena, hanka-motza. *Martinkoixone*.

komentu: iz. Elizgizonak edo lekaideak edo lekaimeak elkarrekin bizi diren etxea. **San Frantzisko** komentua.

korreo: iz. Posta. Korrespondentziaren garraioa; garraio horren ardura duen herri zerbitzua eta egoitza. **Korreokalea**.

korta: iz. Sarobea, Larretarako erabiltzen ziren lurrak. Ik. gorta. II Ukuilua. **Zezenkorta**, II. *Kortatzea*, **Matxikorta**.

kurtze: iz. Gurutze. Bi marra gurutzatuz eginik eratzen den zeinua. II Lurrean tinkatzen den habe batez eta zeharkako ohol batez osatutako urkabea, bertan lotu edo iltzatutako gaizkileak hilarazteko erabiltzen zena. *Bidekurtziʒue*, *Vidacurze*, **Burdinkurtzeaga**, **Irukurtzieta**, **Kurtzebaso**, **Kurtzioburu**, **Kurtzio**, **Kurtzieta**, **Kurtzeko landa**, **Kurtzeanondo**, **Kurtzezarre**, **Santakruzko landa**, **Santakruzerreka**, **Santa Kruz**, *Vidacuruje*, *Kurtzie*, *Kurtzemendi*.

labadero: iz. Garbitegi. *Labaderoa*.

laba: iz. Labe. Barnean sua eginez ogia erretzeko, karea, adreiluak egosteko… erabiltzen dena; beroaren bidez gauzak edo gaiak berotu, egosi, erre, kiskali, urtu edo eraldatzeko erabiltzen den zernahi eraikuntza edo barruti. **Labazarra**.

laban: adj. Labain. Erraz labaintzen dena; irristakorra, bertan labaintzea erraz gertatzen dena. II Labainarri: iz. labainarazten duen harria. **Arrilabane**, **Errekalabane**.

lamera: iz. Alameda: **Lamera**, **Lameratxiki**.

lamia / lamina: iz. Euskal folkloreko izakia, emakume itxura duena eta oinen ordez erpeak edo ahate oinak dituena. Ibai ertzetan edo kobazuloetan bere adats luze horaila urrezko orrazi batekin orrazten aritzen da. **Lamiaraneko erreka**, **Lamiñerreka**, **Lamiaranpunta**.

landa: iz. Lantzeko ona den lur eremua. Alor, Ik. arlo. II Bi tontorren arteko sakonune arina, igarobide izan ohi dena. **Areagako landa**, *Achicalanda*, **Altxurragako landa**, *Ventaco landa*, *Birjinlandape*, **Landa**, **Egiko landa**, **Eperlanda**, **Etxebarrilanda**, **Ganeko landa**, **Gorosoko landa**, **Iturriko landa**, **Karabiko landako zubia**, **Kurtzeko landa**, **Landabarri**, **Landabaso**, **Landabasoalde**, **Landaberde**, **Landagoiko**, **Landaluze**, **Landagoikoko zubia**, **Landane**, **Landanebeko**, **Landanegoiko**, **Landaondo**, **Landape**, **Landapepunta**, **Landatxu**, **Landatxupea**, **Mañuko landa**, **Paradako landa**, **Santakruzko landa**, **Zietako landa**, **Santakruzko landa**, **Landabasoko erreka**, **Landaneko erreka**, **Zumarrietako landa**, *Zubilanda*, *Landaerrota*, *Landa solobarrena*, *Goiko landie*.

lapur: iz. ostu egiten duen pertsona, ohoina. *Lapurreche*.

larrain: iz. Uzta eultzitzen den leku laua, lurra irmo eta askotan luzatua duena. **Larrañe**.

larre: iz. Landa; bereziki, abereak bazkatzen diren toki belartsua. **Araneko larre**, **Otsolarre**, **Pepetolarre**, *Pepitalarre*, **Aurreko larre**, **Astalarre**, **Astalarrepe**, **Ezkiagalarre**, **Goiko larre**, **Larre**, **Larregane**, **Larruzeta**, **Larrezarre**, **Uzelarreta**, **Ezkiagalarreko erreka**, *Larrazabal*, *Otalarra*.

larrosa: iz. Arrosa; *Rosa sp*. Ik. errosa. **Larrosadi**.

lau: zenbatz. zehaz. Hiru eta bat, 4. **Lauaritzeta**, **Laubidieta**, **Laumariko**, **Lauziriko arezti**.

lauziriko: iz. Antzinako dirua: bi marabediko balioa zuena. **Lauziriko arezti**.

lazareto: iz. Gaixotasun kutsakorra dutenentzat koarentena egiteko eraikitako ospitalea. **Lazaretoa**, **Lazaretoko punta**.

leizar: iz. Bot. Oleazeoen familiako zuhaitza *Fraxinus excelsior*. Erreka ondoetan, eta orokorrean leku hezeetan hazten da. **Leixarreta**, **Leixartxueta**.

leku: iz. Tokia, espazioaren zati jakina. **Sartzailleku**, **Aizeleku**, **Antonion iralekua**, *Bolaleku*, **Frailleleku**, *Bañoleku*, *Truboilekue*.

lema: iz. Ontzi baten norabidea edo higidurak gobernatzeko ohol laua, eskuarki atzealdean, popan ezartzen dena. **Lemajale**.

leun: adj. Azalez, gainaldeez mintzatuz, kozkorrik edo zimurrik ez duena. **Arloleuneta**.

leza: iz. Leize. Haitzulo guztiz sakona, sakontasun guztiz handi eta harriskutsua. **Lezak**.

lor: iz. Irristatuz garraiatzen den enborra. II Zama. **Lorbide**, *Galbalorra*, **Gibelortzaga**.

lubarri: iz. Luberri. Kendu diren belarrak eta sustraiak erreaz eta goldatuz, ereiteko prestatu den lurra. **Lubarri**, **Luberri**, **Lubarritxu**.

luki: iz. Azeria: *Vulpes vulpes*. **Lukizuloa**.

lur: iz. Lurraren zati gotorra eratzen duen osagaia, eta bereziki osagai horren zati biguna, landareak hazteko balio duena. II Osagai horren hedadura, lantzeko erabiltzen dena bereziki. **Lubarri**, **Luberri**, **Lubarritxu**, **Lurgorri**.

luze: adj. Buru batetik bestera hedadura handia duen edo ohizkoa baino handiagoa duena; luzera gainerako dimentsioak baino aski handiagoa duena. **Sololuzea**, **Arbolatzaluze**, **Arloluze**, **Ataluze**, **Mendiluz**, **Landaluze**, **Larruzeta**.

madari: iz. Bot. Madariondoa. Errosazeoen familiako zuhaitza: *Pyrus communis*. II. Bere fruitua. **Madari makatza**: basoan besoan berez hazten den madariondoa. **Madari**, **Madariaga**, **Madariagako erreka**, *Madarico-erreca*.

maila: iz. Zurubi batean, oina jartzeko zeharkako ohol edo euskarri bakoitza; garaiera desberdineko bi gainalde lauen arteko bitartea, urrats bat emanez igarotzean oina jartzen den leku laua. **Eskillaramalleta**, **Mallak**, **Malleta**.

mahats: iz. Bot. (Multzokaria). Mahatsondoa. Bitazeoen familiako landare bizikor eta igokaria: *Vitis vinifera*. II Bere fruitua. II Mahats landarea. **Mastia**, **Ondarreko masti**, **Kafrankako mastiak**, **Masolo**, **Mastiarte**, **Mastiaurre**, **Mastibasoa**, **Mastibitarte**, **Mastiebagia**, **Martinmasti**, **Mastiondo**, **Mastizarra**, **Mastizarre**, *Tirante mastipiek*, *Mastijjek*, *Mastipiek*.

mailuki: iz. Bot. Marrubi. Arrosaren familiako landarea: *Fragaria vesca*. Zurtoin herrestaria, hiru zatitan bereizitako hosto horzdunak, lore zuriak eta ale txiki askoren elkartzeaz eraturiko fruitu gorri mamitsuak ditu. **Mallukitza**, **Mallukisolo**.

maisu: iz. Zenbait egitekotan gidari edo arduradun gisa ari den pertsona. **Maisuan etxea**.

makatz: iz. Fruitu zuhaitzez mintzatuz, berez hazten dena, landugabea, txertatu ez dena; besterik adierazten ez bada horrelako madariondoa: *Pyrus cordata*. II Horrelako zuhaitzen fruitua, eta besterik adierazten ez bada, horrelako madaria. **Makatzaga**, **Makatzagaburu**, **Makatze**, **Makatzeta**, **Makatzagako erreka**.

marabedi: iz. Espainiako diru zaharra; batez ere erreal koartoaren hogeita hamalaurena balio zuen kobrezko dirua. **Laumariko**.

mendi: iz. Lur azaleko jasoune handia, inguruneari buruz aski nabaria. Ik Mune (muino). **Mendiluz**, **Mendiola**, **Mendiondo**, **Urkamendi**, **Urkamendiondo**, *Gibelemendi, Mendondogane, Zugatza-mendi, Kurtzemendi, Truboimendi.*

meta: iz. Lurrean gauzak elkarren gainean jarriaz egiten den pila. II Besterik adierazten ez denean, iratzez edo belarrez egiten dena, haga baten ingurura biltzen dena. **Garimeta**.

metal: iz. Kim. Gai bakuna, distira berezia duena, elektrizitatearen eta beroaren eroalea, oxidagarria. **Metala**, **Metaleko iturria**.

mika: iz. Zool. Paseriformeen ordenako eta belearen familiako txori handi isats-luzea (*Pica pica*). **Mikasolo**.

mikelete: iz. Lehen karlistadaren ondoren (1844), Diputazioak eta Batzar Nagusiek sortu zuten arma erakundeko kidea. Foru polizia baten antzekoa zen mikeletea, eta gaizkileen errepresioa eta Diputazioaren zergak kobratzea izan zituen, besteak beste, zeregin nagusi. *Miquelete, Miquelete-buru*.

miliziano: iz. Gudaroste baten banakako ordezko edo osagarri gisa ari dena, lanbidez gudari ez dena. *Milicianuena.*

mintegi: iz. Beste leku batean birlandatzeko diren landareak ereiteko eta hazteko prestatzen den lur saila. Hazitegi. **Mintegi**, **Mintegibarrena**, **Mintegiburu**, **Mintegitxu**, **Mintegipe**, **Gortaederreko mintegia**, **Mañuko mintegia**, **Mintegitxuko karabia**, *Mintegui Zabala.*

moila: iz. (Heg.) Kaia, nasa. Portuetan, pertsonen eta zamen untziratzea eta lehorreratzea errazteko prestatzen den eraikuntza. II Portua, berreziki eraikia denean, hots, berezkoa ez denean. **Dikeko moilla**, **Errosapeko moilla**, **Matxikortako moilla**.

mojoi: iz. Munarri. **Mojoja**, *Mojoi nagusi.*

montor: iz. Muntoi, multzo. **Axmontorre**, **Garimontorpe**, **Txominmontorre**, *Ach-montor-aspia.*

moño: iz. Buruaren atzealdean emakumeek eratzen duten ile bilduma. **Moñogorri**.

motz: adj. Luzeraren nahiz beste tasunen baten urritasuna agertzen duena. II Adimen urrikoa. II Itsusia, zatarra. **Bidartemotzene**, **Etxebarrimotzene**, *Motz*, **Motze**, **Motzene**, *Mocenecue.*

munarri: iz. Lurralde, jabego… baten muga, bide bateko bitarteak etab. adierazteko ipintzen den harri edo seinalea. **Munarrinagusi**, *Mujarrigane.*

Mundaka: Bizkaiko kostaldeko udalerria, Gernikako itsasadarraren ezkerraldean (Gernika-Bermeo). Mendebaldetik egiten du muga Bermeorekin. **Mundakabidea**, **Mundakatxu**, *Mundakane.*

mune: iz. Muino, Lur azaleko jaso une txikia. Mendixka. *Arimune*, **Munepe**, **Munepeko karabia**, **Munarrinagusi**, **Munepeko erreka**.

Mungia: Bizkaiko erdi-iparraldeko udalerria (Plentzia-Mungia). Ekialdetik egiten du muga Bermeorekin. **Mungiagorta**, **Mungiarrenebeko**, **Mungiarrenegoiko**.

muru: iz. Murru. Horma sendoa, harresia. **Morondo**.

-(re)n: Deklinabide atzizk. Genitibo marka. **Katuen erreka**, **Birjiñean beresi**, **Kurtzeanondo**, **Atsoarene**, **Maisuan etxea**, **Santunatxe**, **Frantzunatxeta**, **Luisen arezti**, **Antonion iralekua**, **Iradiren etxea**, **Auntzen txabola.**

-(e)na: Deklinabide atzizkia den genitibo markan oinarritutako bukaera, amaieran artikulua lotuta edo *–a* bukaera duena. **Bakereseana**, **Arrebena**, **Martzana**, **Filomena**, **Karlotana**, **Probostuena**, *Miquelena-echebarri, Yoaquinchuena, Julianena, Francesena, Balluena, Jesusena, Milicianuena, Atelena, Consena, Calena-atze, Martena, Errafallachuena, Almiquena, Mundaquena, Papusena, Potochuena, Gauvequena, Cristobalchuena, Orijuena, Unoena.*

nabar: adj. Orban ilunak edo arreak dituena; kolore argi eta ilunen nahasturaz osatua, kolore askotakoa. **Axnabarre**.

nagusi: adj. Garrantziaren, gorabeheraren arabera lehena dena. II Larria, handia. **Gaztañanagusia**, **Almikanagusi**, **Areztinagusi**, **Basonagusi**, **Fondonagusia**, **Itubizkarnagusibarri**, **Munarrinagusi**, **Portunagusia**, **Tonpoinagusiko bidea**, **Zubinagusiko erreka**, **Zulonagusi**, *Hermecheo-nagusia, Uriarte Nagusia, Maite-ortu nagusia, Mojoi nagusi.*

napar: iz. Ik. Nabar. **Naparra**, **Naparriturri**.

-(e)ne: Deklinabide atzizkia den genitibo markan oinarritutako bukaera, *-e* bokal paragogikoa duena. Baserri berrien izenetan ageri da eta baserrien izen berrietan. Zenbaitetan sailek ere, bukaera hau dute. **Abaroane**, **Albarezene**, **Grandene**, **Arrietane**, **Patxotene**, *Txurrusteneko erreka*, **Artone**, **Artikene**, **Txukene**, *Txomintone*, **Balentiñene**, **Baltzane**, **Beledrone**, *Busterritxune*, **Eguzkitxune**, **Obiakoene**, **Pellune**, **Arkiene**, **Txinbelane**, **Arruane**, **Atsoarene**, **Basabetxune**, **Bidartemotzene**, **Donprimone**, **Enparane**, **Erramontxune**, **Erramuene**, **Errematzane**, **Fandangone**, **Estratzaillune**, **Etxebarrimotzene**, **Fiolene**, **Frantzune, Galartzane**, **Hipolitone**, **Irabiene**, **Jeronimone**, **Joseandiane**, **Josune**, **Juliane**, **Kalene**, **Josene**, **Kanone**, **Karrakane**, **Karrekane**, **Kasakane**, **Kastane**, **Katalane**, **Kolisone**, **Komaistene**, **Kristobalene**,

Landane, **Longane**, **Mamatzane**, **Manutxuibarrene**, **Marinone**, **Masuane**, **Matsorriane**, **Motzene**, **Mundakane**, **Muskerritxune**, **Motzenekoa**, **Mungiarrene**, **Orrotzane**, **Ozkirriene**, **Majerine**, **Foteroane**, **Santierrotane**, **Sapotxune**, **Trinkone**, **Txaliñene**, **Txankane**, **Txapoane**, **Txarakane**, **Txikitiñene**, **Txomekane**, **Txominantone**, **Txopitene**, **Txumelatxune**, **Zezilione**, **Urtzekune**, **Utzuene**, **Utzueneko zubia**, **Zabalene**, **Batxiarriene**, *Paulogorriʒene*, **Kontzeneburu**, *Salomene*, *Martinkoixone*, *Obiacone*, *Vaporenecua*, *Achuene*, *Sapitzune*, *Mersedesene*, *Anamarijene*, *Okarane*, *Pedromariʒene*, *Zarosene*, *Inasiobentane*, *Gergoriñe*, *Mosuene*.

oi(h)an: iz. Basoa, zuhaitzez estaliriko zernahi lur eremu edo aurkientza. **Oiangorta**, **Oiangortalde**, **Oiangortako atxa**, **Oiangortako erreka**, **Oiangortako errota**, **Oiangortako zubia**.

okaran: iz. Bot. Errosazeoen familiako fruta-arbola: *Prunus domestica*. II Delakozuhaitzaren frutua, arana. **Okarantza**.

oker: adj. Lerro zuzena bezalakoa ez dena, artez ez dagoena, makurra. **Aretxokerra**.

ola: iz. Burdin mea landuz burdina egiten zen lantegia. II Borda, txabola, etxola. **Mendiola**, **Oiñola**, **Nafarrola**, **Olalde**, **Olatze**, **Oladi**, **Olaerrota**, **Olagorta**, **Olaparte**, **Olazarre**, **Olazarreta**, **Olegi**, **Olagortazpikoa**, **Olaldeko erreka**, *Ola*, *Olavarria*.

(h)ondar: iz. Harea. Mea ale eta bereziki kuartzo ale xeheen multzoa. **Ondarre**, **Ondarreburu**, **Ondarreko masti**.

ondo: iz. Gauza bati buruz, hura ukitzen edo, dagoen aldea. Ik. Albo, Aldamen. **Iturrondo**, **Iturrondoa**, **Almikaondo**, **Enparanondo**, **Aranondo**, **Aranondoburu**, **Aranondoko erreka**, *Viorreta-ondo*, **Utzuenondo**, **Egikondo**, **Garazondo**, **Irabienondo**, **Iturrondoburu**, **Jardinondo**, **Kafrankondo**, **Kamiñondo**, **Karabiondo**, **Kerezondo**, **Kurtzeanondo**, **Landaondo**, **Telleripeondo**, **Mastiondo**, **Mendiondo**, **Morondo**, **Ortuondo**, **Pozondoko soloa**, **Sagarrondo**, **Torreondo**, **Tranpanondo**, **Txaondo**, **Txornaondo**, **Urkamendiondo**, **Elizondo**, *Morgaondo*, *Cantaraondo*, *Iturri-ondocua*, *Pedruondo*, *Mendondogane*, *Queres-ondo-aurreta*, *Artiqueecheondo*, *Arrilabanondo*, *Erlecondo*, *Xarealondo*.

oin: iz. Gizakiaren zangoaren beheko zatia, hura zutik dagoenean lurra ukitzen duena. Hanka. **Sanjuanoñeta**, **Oiñola**, **Oiñolako erreka**, *Portaloña*, *Carceloña*.

oinatz: iz. Oinak lurrean uzten duen aztarna edo seinalea. **Sanjuanoñatze**.

opil: iz. Irinezko orea labean erreaz egiten den ogi moduko biribila eta txikia. **Opilbaso**.

(h)orma: iz. Pareta, lodia bereziki. **Ametzorma**, **Ormabarrieta**, **Ormata**, **Ormaetxe**, **Ormape**, **Ormako solo**, **Ormabarrietako kanposantuzarra**, *Ormaza*.

orrotz: iz. Orratza. Altzairuzko ziri mehe-mehea, mutur batean punta zorrotza eta bestean haria sartzeko begia duena, josteko, birjosteko, ehuntzeko erabiltzen dena. **Orrotzane**.

ortu: iz. Baratza. **Goikortu**, **Maiteortu**, **Ortueta**, **Ortuondo**.

orube: iz. Etxeak eraikitzeko lur eremua. II. Etxe batek hartzen duen lur eremua. **Orbezarreta**, *Orubeechebarri*.

oste: iz. Atzea; gibela. *Elexoste*, **Portaloste**, **Elizoste**, *Santa Clara-oste*, *Elesaostebecuas*.

ota: iz. Bot. Ote. Lekadunen familiako eta *ulex* jeneroko 7 bat zuhaixka arantzatsuren izena. *Ulex sp*. **Ametzoterre**, **Otabaltzaga**, **Otaebagia**, *Otalarra*.

otso: iz. Kaninoen familiako ugaztun haragijalea: *Canis lupus*. **Otsolarre**, **Otsotegi**.

(h)otz: adj. Giza gorputzarena baino tenperatura nabariki apalago duena, behar duen berotasuna ez duena. **Urotze**.

pago: iz. Bot. Fagazeoen familiako zuhaitz batzuen izena. Pago arrunta: *Fagus sylvatica*. **Fagoalde**, **Fagoko erreka**, **Pagatza**, **Pagoandia**, **Pagoeta**, **Pagoetako erreka**, **Pagozuluaga**.

parada: iz. Geldiune. **Paradako landa**.

paradisu: iz. Zintzoen arimak betiereko dohatsutasunaz gozatzen duten lekua. **Paradisu**.

parte: iz. Alderdia, aldea. **Olaparte**.

patin: iz. Ur biltegia. **Patinpe**.

-pe: Eratorpen atzizk. Beheko aldea adierazten duena. **Garimontorpe**, **Gibelpe**, **Gorostiape**, **Iturripe**, **Landapepunta**, *Tirantemastipiek*, *Talaiape*, **Enparanepe**, *Arkupe*, **Arkotzepe**, **Argintxupe**, *Arrisurietape*, **Artepe**, **Barandape**, *Barrandape*, **Bentazarpe**, *Birjinlandape*, **Agirrepe**, **Agirretxupe**, **Akaxpe**, **Altxurpe**, **Astalarrepe**, **Atatallape**, **Ataunpe**, **Biribilpe**, **Biribilpeko erreka**, **Ermupe**, **Errosape**, **Errosapeko moilla**, *Errosapeko erreka*, **Farolpe**, **Fradupe**, **Ganpe**, **Gaztañape**, **Gisastipe**, **Intxaurpe**, **Intxaustipe**, **Intxuspe**, **Itopea**, **Juramentupe**, **Kanpopea Kaltzadape Kaltzadapeko solo**, **Kantarape**, *Cantarape-barri*, **Kateape**, **Landape Landatxupea Madalenape**, **Masapesolo**, **Telleripeondo**, **Mintegipe**, **Munepeko karabia**, **Munepeko erreka**, **Miskatupe**, **Munepe**, **Nafarrolape**, **Ormape**, **Patinpe**, **Sanmigelpe**, **Talape**, **Talaiape**, **Torrepe**, **Tribizarrospe**, **Txaoletape**, **Txaralpe**, **Txindurtzape**, **Txornape**, **Urdaillape**,

Usape, **Usope**, **Zumarretape**, **Zumeldipe**, **Txaralpe**, **Gaztelupe**, *Kurtzitapie*, **Ulaupe**, **Zuluetape**, *Errosabidepe*, *Picupe*, *Bieskopie*, *Pastochupe*, *Estraza Yllumpe*, *Mastisarpie*, *Aranzaipe*, *Azgampe*, *Gorozape*, *Mastipiek*, *Tirantemastipie*, *Zarragoitipe*, *Goijenzabalpe*, *Basoillumpe*.

pelota: iz. Jolasean ibiltzeko erabiltzen den bola biribila. *Pelotakalie*.

pika: iz. Zool. Otxodontidoen familiako ugaztun txikia: *Ochotona alpina*: **Pikebaso**.

piko: iz. Mendietako tontor zorrotza. *Picupe*, **Piku**.

piñu: iz. Bot. Pinazeoen familiako hainbat zuhaitzen izena. Zur gogor samarra izaten dute, egur lanerako ona. Itsas pinua, *Pinus pinaster*. **Pinuaga**, **Piñueta**.

piper: iz. Bot. Solanazeoen familiako baratz landarea; *Capsicum annuum*. **Piper**.

pisu: iz. Neurriak eta pisuak kontrolatzen ziren egoitza. **Pisukalea**, *Pisueta*.

planta: iz. Erliebe aldapatsu bat eteten duen zati laua. **Planta**, *Plantachu*, *Erleko planta*.

plantxa: iz. Xafla. **Atatalleko plantxak**, **Plantxak**, **Plantxadea**, **Plantxadak**.

plaza: iz. Hiri edo herrietan, gehienetan eraikuntzez inguraturik, izaten den leku aski zabala. **Goiko plaza**, **San Migel plazatxoa**, **Santa Eufemiako plaza**, *Taraskako plasie*, *Plazagoyen*, *Plaza barrenian*, *Goiko plazie*, *Beko plazie*, *Frailletako plasie*.

portale: iz. Harresitutako herriaren ateak. **Portale**, **Beiportale**, **Beiportale kalea**, **Erremedioportale**, **Errenteriaportale**, **Sanjuanportale**, **Santabarbaraportale**, **Portaloste**, **Sanfrantziskoportale**, **Sanmigelportale**, *Portaloña*.

portu: iz. Itsasontziak babes hartzeko edo karga hartzeko edo uzteko leku egokia, berezkoa nahiz eraikia. **Izaroko portua**, *Portu*, *Portue*, **Portuburu**, *Portuburu gane*, **Portunagusia**, **Portuzarra**, *Portuguichia*, *Portu barriye*.

potingo: iz. Putzua. **Potingo**.

potorro: iz. Zool. Karadriformeen ordenako alzidoen familiako itsas hegazti txikia: *Phalacrocorax sp*. **Potorrarri**, **Potorroarritxiki**, *Potorrari andije*.

pozu: iz. Putzu. Istila, euria egiten duenean eratzen den ur geldizko hedadura txikia. **Pozubaltze**, **Pozondoko soloa**, **Pozueta**, **Pozuillune**, **Pozusiku**.

probostu: iz. Alkatearen aginduak betearazten dituena; aguazila, udaltzaina. **Probostuena**.

punta: iz. Mutur edo buru zorrotza. **Erleko punta**, *Trankil puntie*, **Lamiaranpunta**, **Lazaretoko punta**, **Txankilpunta**, **Talako punta**, **Landapepunta**, *Sastar puntie*.

-ra: Deklinabideko atzizk. Adlatibo marka. **Bolatara bidea**, **Atxetara bidea**, **Errotarako bidea**, **Kikunbera**, *Dibiʒorabidie*.

ronpiolas: iz. olatu-moila. **Ronpiolas**.

sagar: iz. Bot. Sagarrondoa. Errosazeoen familiako eta *Malus* generoko zuhaitz eta zuhaixka hostogalkorren izen arrunta: *Malus sylvestris*. II. Bere fruitua. **Sagarraga**, **Sagastiandia**, **Sagarrazpi**, **Sagardia**, **Sagasti**, **Sagarreta**, **Sagarditxikerra**, **Sagargane**, **Sagarrondo**, *portal de Sagarbarrico*, *Sagarcalle*, *Sagarbarria*.

sakon: adj. Hondoa oso behean edo gainaldetik oso urrun duena; asko barneratzen dena. **Sakona**, **Sakone**, **Sakonatxu**, *Sakoneta*.

sakristau: iz. Elizkizunetan apaizari laguntzea, eliz jantziak zaintzea eta eliza txukun edukitzea egitekotzat dituen pertsona, elizako giltzaina. **Sakristauetxe**.

salbatu: ad. Arrisku larri batetik onik atera edo atarazi; hondamenetik, suntsitzetik begiratu. **Salbatxe**.

saltatu: ad. Salto egin, jauzi egin. **Saltakaballo**.

salto: iz. Jauzia.**Usalto**.

san: Kristau erlijioko santu bat aipatzean aurretik ezartzen zaion hitza. **Sancti Espiritus**, **San Juan Gaztelugatxekoa**, **Sanjuanbaso**, **Sanjuankalea**, **Sanjuanbidea**, **San Frantzisko kalea**, **San Martin kalea**, **San Andres kalea**, **Sanfrantziskoportale**, **Sanjuanportale**, **Sanmigelportale**, **San Martineko erreka**, **San Migeleko eskillarak**, **Santa Klarako eskillarak**, **Santakruziturri**, **San Migel plazatxoa**, **Santa Eufemiako plaza**, **San Migeleko zelaia**, **Sanjuanalde**, **Sanjuanoñatze**, **Sanmigeleta**, **Sanmigelpe**, **Santakruzko landa**, **Sanjuanoñeta**, **San Lazaro**, **San Martin**, **San Roke**, **San Pelaio**, **San Salbador**, **San Sebastian**, **San Antonio**, **San Migel**, *Samigelbidie*, *San Martin-masti*.

santa: Kristau erlijioko santu bat aipatzean aurretik ezartzen zaion hitza. **Santakruzko landa**, **Santa Mariña**, **Santa Mariñako etxea**, **Santakruzerreka**, **Santa Eufemia kalea**, **Santa Barbara kalea**, **Santabarbaraportale**, **Santa Kruz**, *Santa Rosa*.

santu: iz. Erlijio katolikoan, hil ondoan Elizak gurtza ageriko eta unibertsala eskaintzen dion pertsona, kristau gisa eraman duen bizitza txit ereduzkoaren kariaz. **Santunatxe**.

sarri: adj. Osatzen duten banako berdinen artean tarte txikia dagoena, eremu txikian banako asko dituena. **Urkisarri**, **Urkisarribaso**, **Urkisarriko erreka**,

sartzai: iz. Sartze. **Sartzailleku**, Zarcellecua.

sastar: iz. Zaborra, baliatzen ez den zatia, hondakina. *Sastarkalie*, *Sastar puntie*.

senadi: iz. Lurrean sartzen den itsas zatia; badia. **Senadia**.

siku: adj. Lehorra. **Pozusiku**.

sillarri: iz. Eraik. Harlandua. Eraikuntzan hormak eta pilareak egiteko erabiltzen den harri landua. **Sillarri**.

solo: iz. Soro. Zelaia, belardia, belar saila. II Lantzen den lur saila. Alor, arlo. **Solaburu**, **Soloandi**, **Soloandia**, **Solobarrieta**, **Solobiribil**, **Solobiribille**, **Sololuzea**, **Solozabaleta**, **Solozarre**, **Solozarreta**, **Abadesolo**, **Abiosoloa**, **Antonsolo**, **Areztisolo**, **Azkonarsolo**, **Bermeosolo**, **Gerekasolo**, **Amandresolo**, *Amandre-becosolo*, *Armasolo*, **Gernikasolo**, **Txapelsolo**, **Asakasolo**, **Azpisolo**, **Berdesolo**, **Berriz-solo**, **Buztinsolo**, **Atakuko soloa**, **Etxebarrisolo**, **Etxerreko solo**, **Intxaursolo**, **Ingelesolo**, **Iturriko solo**, **Iturrisolo**, **Kakallosolo**, **Kaltzadapeko solo**, **Kaltzadasolo**, **Katalinsolo**, **Karabiko solo**, **Manusolo**, **Marisolo**, **Martinsolo**, **Masapesolo**, **Masolo**, **Mallukisolo**, **Mierasolo**, **Mikasolo**, **Ormako solo**, **Patxosolo**, **Pesolo**, **Pozondoko soloa**, **Txoborsolo**, *Carabi-goico-soloa*, *Aspisolo-miera-solo*, *Katalneko soloak*, *Landa solobarrena*, *Amoroto-solo*, *Arestico-solo*.

talaia: iz. Itsasoko edo lehorreko eremu zabala begiztatzeko erabiltzen den jasoune edo egiten den dorrea. **Tala**, **Talaurre**, **Talabidea**, **Talagutxi**, **Talakalea**, **Talako Andra Maria**, **Talako etxea**, **Talaiea**, **Talape**, **Talaiape**, *Atalaia kalea*, *Talaranzko kalea*, *Talako ermita*, *Talakoetxea kalea*, *Talatxiki*, *Talako punta*.

Taraska: iz. Emakumezko itsusia, zatarra, izaera txarrekoa. **Taraska**, *Taraskako plaza*, *Taraska portaleko*.

-(t)arte: iz. Bi gauzen edo bi punturen arten gertatzen den hutsunea edo hedadura. Ik. bitarte. **Errekarte**, *Artecoigana*, *Arterreka*, *Artetxe*, **Artetxerre**, **Bitarte**, **Bonbillarte**, **Bonbillartealde**, **Bonbillarteazpi**, **Zezilioneko errekartea**, **Uriatebeko**, **Uriartegoiko**, *Artecalle*.

-tegi: Eratorpen atzizk. Izen bizidun nahiz bizigabeei erantsita, lekua adierazten duten izenak sortzen ditu. **Beitegi**, **Akulategi**, **Aportategiko zubia**, **Aroztegi**, *Ajustte canttala*, **Arranotegi**, **Bastegieta**, *Belauztegi*, *Beotegi*, **Boltegieta kalea**, *Bustindegi*, **Erletegi**, **Lupetegi**, **Mañuko mintegia**, **Mintegi**, **Otsotegi**, *Gorostegui*.

teila: iz. Baserriak eta eraikinak estaltzeko erabiltzen diren buztin errezko pieza bakoitza. **Telleria**, **Telleriaga**, **Telleriagaburu**, **Telleriaburu**, *Tellariaga*, *Thellaerrota*.

telleria: iz. Teilak eta kidekoak egiten diren etxea edo lantegia. Buztinola. **Telleriagaburu**, **Telleripeondo**, *Beitegui thelleria*, *tejera de Aborta* (*Telleria*).

-ti(k): Deklinabide atzizk. Ablatibo marka. Mitxelenak dioenez, «Es interesante el problema que plantea el suf. de ablativo, que presenta una variante *–ti* en vizc. y sul., (…) Este *–ti* puede identificarse sin gran temor con el suf. que añadido a nombres de terminaciones espaciales forma derivados con función nominal y adverbial. (…) La oclusiva final no es mas que un elemento sufijado a *–ti*, o lo que queda de él , sin que esta adicción fuera común.» Mitxelena (61. 236). *Arbichu-goiti*, **Beiti**, **Bideazgoiti**, **Barruti**, **Zarragoiti**, **Urezandi**, **Uriatziti**, *Arteri-emeticoa*, *Arteri-andicoa*.

toki: iz. Espazioaren zati jakina, lekua. **Bolatoki**.

tontor: iz. Gailur, goragune. **Tontorre**.

torre: iz. Dorre. Bizkaian gutxienez, beste garai baten asko erabili zen hitz hau nobleen etxebizitzak izendatzeko. II Baso zaintzarako dorrea. **Torre**, **Torreburu**, **Torreko karabia**, **Torrondo**, **Torrepe**, **Torretxu**, **Usatorre**, **Poiuko Ugarte torrea**, *Torreko errekie*, *Torre de Burgoa*, *Sollubeko torrie*.

trankil: adj. Herrikoia, lasaia, barea. *Trankilleko atxa*.

trinko: adj. Hutsarterik gabe baturik edo elkarturik dauden zatiz osatua. II. Lur hezea. **Trinkone**.

troka: iz. Arroila txiki eta sakona, ur korronteen higaduraz sortua. *Gorostadi atzeko trokie*.

truboi: iz. Trumoi. Tximistaren hotsa, hura ikusiz gero entzuten dena: ostots, inusturi, ihortziri. **Truboietagane**, *Truboiek berinkatuteko mendiʒe*, *Truboiek berinkatu sauen bixkerra*, *Truboimendi*, *Truboilekue*.

txakolin:iz. Euskal Herriko itsas aldean bertako mahatsez egiten den ardo mota arina eta apur bat garratza. **Txakoliñeta**.

txankil: iz Arrain mota bat. II iz. Txanka, zangoa. III adj. Ahula, makala. **Txankilleko baixea**, **Txankilpunta**, **Txankille**.

txaola: iz. Txabola. Txiroki eraikitako bizileku txiki eta arrunta. Etxola. **Arrizko txaola**, **Auntzen txabola**, **Beko txabola**, **Txaoleta**, **Txaolalde**, **Txaoletabeko**, **Txaoletaerdiko**, **Txaoletagoiko**, **Txaoletape**, **Txaolako zelaia**, *Chaoletabarrena*.

txapel: iz. Buru estalki biribila eta zapala, askotan beltza. **Txapelsolo**, *Tzapelsarratu*.

txaral: iz. Bot. Txara. Zistazeoen familiako zenbait zuhaixka erretxinatsuren izena, Enbor labur meheak, hosto luzaran estuak, kolorez berde ilunak, eta txori-arrosaren antzeko lore zuriak izaten dituzte. **Txarale**, **Txaraleko erreka**, **Txaralpe**, *Xarealondo*, *Charalebaso*, *Charalealde*. **Txarakane**.

txiker: adj. Txikia. *Tompon-chiquerra*, **Gaztañaditxikerra**, **Irabienetxikerre**, **Itubizkartxikerre**, **Nardiztxikerre**, **Sagarditxikerra**, *Alboniga chicarra*, *Mayte ortu chicarra*.

txiki: adj. Ohiko tamaina, neurria, indarra, garrantzia... iristen ez duena. **Aspotxiki**, *Ytibiscar-chiqui Urchiquiaga*, *Alboniga chiquia*¸ *Tompoi-chiqui*, *Pedrualde chiqui*, **Esparrutxiki**, **Lameratxiki**, **Potorroarritxiki**, **Txikitiñene**, **Talatxiki**, *Mayte Ortuchiqui*.

txindor: iz. Zool. iz. Zool. Txantxangorria: *Erithacus rubecola*. **Txindurtza**, **Txindurtzabarri**, **Txindurtzape**.

txipi: adj. Txiki. **Urtxipiaga**.

txirrita: iz. Hari karretea. **Txirritxea**.

-txo: Eratorpen atzizk. Izen, izenondo eta zenbatzaile zehaztugabeei erantsita txikigarriak eratzen ditu. *Bidetxo,* **San Migel plazatxoa**, Torrecho, *Zuluetacho*.

txokolate: iz. Kakao hautsez, azukrez eta beste zenbait gaiz eginiko ore gotortua. Txokolatero, txokolategilea. **Txokolaterobasoa**.

txopo: iz. Bot. Makala. Salikazeoen familiako zuhaitza: *Populus nigra*. **Txopueta**, *Txopodia*.

txorna: iz. Txosna. Etxola. **Txorna**, **Txornako iturria**, **Txornaondo**, **Txornape**.

txorro: iz. Zurrusta. **Txorroa**.

-txu: Eratorpen atzizk. Izen, izenondo eta zenbatzaile zehaztugabeei erantsita txikigarriak eratzen ditu. **Aritzatxu**, **Aritzatxubidea**, **Aritzatxugane**, **Azatarrotxu**, **Gaztañaditxueta**, **Leixartxueta**, **Mintegitxu**, **Muskerritxune**, **Almikatxu**, **Arbitxu**, **Aretxueta**, **Areztitxu**, **Argintxupe**, **Ariztitxu**, *Arestichuburu*, **Artetxu**, **Bolintxuaga**, *Busterritxune*, **Burutxueta**, **Eguzkitxune**, **Elorritxueta**, *Erreca bitartechua*, **Agirretxu**, **Agirretxupe**, **Axpaltxu**, **Basabetxune**, **Erramontxune**, **Erramontxuneko atxa**, **Errekatxu**, **Errotatxu**, **Etxetxu**, **Etxetxubarri**, **Iturritxu**, **Joakintxu**, **Kantaratxu**, **Karabitxu**, **Kapelatxu**, **Landatxu**, **Lubarritxu**, **Mundakatxu**, **Pastitxu**, **Pastitxuburu**, **Sakonatxu**, **Zestotxu**, **Sapotxune**, **Torretxu**, **Tranpatxu**, **Txapustitxu**, **Zabaletxubaso**, **Zubitxuaga**, **Zubitxueta**, **Zuluetatxu**, **Gantxu**, *Intxortzuta*, **Txumelatxune**, **Amutxu**, **Beko zubitxu**, **Manutxuibarrene**, *Yruchueta*, *Plantachu*, *Zaituchu*, *Sapitzune*, *Atetzu*, *Esparruchu*, *Cristobalchuena*.

-tza: Eratorpen atzizk. Landare izeneni erantsita, landare multzoa adierazten duten izenak sortzen ditu; -di atzizkiaren baliokidea da. **Aritzatxu**, **Aritzatxubidea**, **Aritzatxugane**, **Zitza**, **Areiltza**, **Artza**, *Bedartzako sakona*, *Eitzaga,* **Elortza**, **Apiotza Arbolatzaluze**, **Ardantza**, **Aritza**, **Belauntzaga**, **Ereiñotza**, **Ereñotzaga**, **Iratzagorri**, **Kukutza**, **Mallukitza**, **Okarantza**, **Ollentza**, **Pagatza**, **Txindurtza**, **Txindurtzabarri**, **Txindurtzape**, **Zikintza**, **Urkitzeta**, **Arantzazabal**, **Ollentza**, *Arbizaguchia*, *Axpalza*, *Gallarza*.

ubi: iz. Ibi. **Urubi**.

uda: iz. Lau urtaroetatik beroena, udaberriaren ondotik datorrena. **Udaetxe**.

udal: iz. Estatuaren administrazio maila beherena. **Udaletxea**.

ur, u-: iz. Isurkari koloregabe, usaingabe eta zaporegabea, ibaiak, antzirak eta itsasoak betetzen dituena, hidrogeno eta oxigeno atomoz osatua (H_2O). **Irureta**, **Urtxipiaga**, **Urubi**, **Urzuri**, **Usalto**, **Urotze**, **Ureta**, **Urezandi**.

(h)uri: iz. Hiri. Etxe eta eraikuntzen multzo egituratua, aski handia denean bereziki. **Uriatziti**, **Uriartebeko**, **Uriartegoiko**, **Uriartezurbituaga etxea**, *Urizarreta*.

urkamendi: iz. Urkatzeko edo lepoa mozteko lekua.**Urkamendi**, **Urkamendiondo**.

urki: iz. Bot. Betulazeoen familiako zuhaitza: *Betula alba*. **Urkidi**, **Urkisarri**, **Urkisarribaso**, **Urkitzeta**, **Urkidiko erreka**.

(h)urretza: iz. *Corylaceae* familiako zuhaixka (*Corylus avellana*), fruitutzat hurra ematen duena. **Urreztia**.

uso, usa-: iz. Zool. Kolunbidoen familiako hainbat hegaztiren izena. Gizakiak oso antzina bezatu zuen haitz-usoa eta gaur egun etxeko hegazti gisa bizi da, usategietan eta hirietan, batez ere. **Usape**, **Usope**, **Usatorre**.

-z: Deklinabide atzizk. Instrumentala. **Bideazgoiti**, **Burdinazko eskillarak**, **Urezandi**, **Arrizko txaola**.

zabal: adj. Albo batetik bestera hedadura handia edo ohikoa baino handiagoa duena; zabalera gainerako dimentsioak baino aski handiagoa duena. **Arantzazabal,** *Arranzabal*, *Artazabala*, *Artazabalaga*, **Astazabale**, **Astazabaleburu**, **Arzabala**, **Bidezabale**, **Arteazabal**, **Gaztañazabalaga**, **Gaztañazabale**, **Goientzabale, Goientzabaleburu**, **Solozabaleta**, **Zabala**, **Zabale**, **Zabalene**, **Zabalbide**, **Zabalerreka**, *Irazabaleta*, **Zabaletxubaso**, *Larrazabal*, *Zabalburu*, *Fracazabal*, *Zabala-basoa*, *Mintegui Zabala*, *Sabaleder*, *Arrizabaleta*, *Goijenzabalpe*.

za(h)ar: adj. eta iz. Pertsona eta izaki bizidunez mintzatuz, adin handia duena. Adintsu. II adj. Gauzez eta mintzatuz, aspaldi sortua, egina, gertatua; luzaz iraun duena edo erabilia izan dena. II Lehenagokoa. **Etxezarre**, **Etxezarreta**, **Farolzarra**, **Labazarra**, **Alfalfazarra**, **Basozarra**, **Bentazarre**, **Bentazarpe**, **Bidezarre**, *Bidezarreta*, **Erromarazarreta**, **Errotazar**, **Errotazarra**, **Galtzarre**, **Gaztañazarre**, **Iturrizarre, Iturrizarregane**, **Kantarazarre**, **Kateazarre**, **Kurtzezarre**, **Larrezarre**, **Mastizarra**, **Mastizarre**, **Olazarre, Olazarreta, Olazarretaburu**, **Orbezarreta**, **Ormabarrietako kanposantuzarra**, **Portuzarra**, **Solozarre**, **Solozarreta**, **Zubizarre**, **Luzarraga**, **Fondazarre**, *Bidesarra*, *Echebarri-erreca-zarra*, *Mallusarra*, *Lusarrasarra*, **Zubizarraga**, *Cantera-zar*, *Mañu-zarra goicua*, *Mayte-ortu-zarra*, *Urizarreta*.

zarratu: iz. Itxia, hertsia. Ik. Barruti, erromara. **Zarratuak**, *Goiko sarratue*, *Tzapelsarratu*, **Santizarratu**, *Katalneko sarratue*.

ze(h)ar: iz. Barrena, adierazten dena alde batetik bestera igaro. Zeharbidea, ohikoa baino motzagoa den bidea. **Zearbide**.

zelai: iz. Landa edo sail laua, bereziki belartsua. **San Migeleko zelaia**, **Txaolako zelaia**, **Zelaia**, **Zelaiaga**, **Zelaiederreta**, **Almikako zelaia**, *Maño selaieta*.

zesto: iz. Otzara, saskia. **Zestotxu**, **Zesteriakalea**.

zezen: iz. Behiaren arra (*Bos taurus*). **Zezenkorta**, **Zezenkortako erreka**.

zi(h)i: iz. Bot. Junkazeoen familiako zurtoin luze malguak dituen belar-landarea (*Juncus sp.*), oso toki heze eta bustietan hazten dena. **Zitza**, **Zietako landa**.

zikin: adj. Ez dagokion zerbait izanik, garbitasuna edo xahutasuna galdu duena. Lohi, busti. **Zikintza**.

zingira: iz. Ur geldizko eremu iraunkorra eta aski handia, sarritan hondo lohitsua eta landare ugari dituena. **Zingira**.

zilo: iz. Zulo. Mitxelenak dioenez, «A.nav. b.-nav. etc. Zilo, zillo 'agujero' (dim. Xilo): a.-nav. etc. Zulho (ya Leiç.), cf. Zuloeta, Navarra, siglo XI.» Mitxelena (61. 78). *Lukisillue*, *Ikesillo*, *Sillonagusi*.

zubi: iz. Ibai baten edo beste baten zernahi eragozpenen gainetik alde batetik bestera igarotzeko egiten den eraikuntza. **Erregiñazubi**, **Aportategiko zubia**, **Aranondoko zubia**, **Arretako zubia**, **Atsoareneko zubia**, **Beko zubitxu**, **Fandangoneko zubia**, **Karabiko landako zubia**, **Landagoikoko zubia**, **Mazaleriagako zubia**, **Oiangortako zubia**, **Olaerrotako zubia, Tribizkoerrotako zubia**, **Utzueneko zubia**, **Zubinagusiko erreka**, **Zubitxuaga**, **Zubitxueta**, **Zubia**, **Zubierrota**, **Zubigane**, **Zubikoa**, **Zubizarre**, **Adoberiako zubia**, *Erriberako subiʒe*, *Zubilanda*, **Errosako zubia**, **Zubizarraga**.

zugatz: iz. Zuhaitz. Enbor zuzen eta zilindro formakoa duten landare iraunkor zurtsuei ematen zaien izena. **Zugatzziminieta**, *Zugatza-mendi*.

zulo: iz. Zerbaiten azalean gertatzen den beherunea edo barneunea. *Atxulo*, **Lukizuloa**, **Ikazulo**, **Pagozuluaga**, **Zulueta**, **Zuluetaburu**, **Zuluetazpi**, **Zuluetape**, **Zuluetatxu**, **Zulonagusi**.

zumar: iz. Bot. Ulmazeoen familiako zenbait zuhaitz handiren izena: *Ulmus sp*. **Zumarrietako landa**, **Zumarrietape**.

zumeldi: iz. Bot. Abaritz, txaparroa. Fagazeoen familiako zuhaitz edo zuhaixka, artearen antzekoa: *Quercus coccifera*. **Zumeldi**, **Zumeldiko erreka**, **Zumeldipe**.

zure: iz. Zuhaitz eta zuhaixken enborra eta adarrak osatzen dituen gai trinko izpitsua. **Zurebagieta**, **Zurtzuri**.

zuri: adj. Elurraren edo esnearen kolorekoa. II Kolorez zuria izan gabe ere, mota bereko gauzen artean kolore argiena duena. iz. Kolore zuria. II Txanpon zaharra, marabedi erdi balio zuena. **Arrizurieta**, *Arrisurietaburu*, *Arrisurietape*, *Arrizuriaga*, *Bedarzurieta*, **Etxezuri**, **Urzuri**, **Zurtzuri**, *Echezuri*.

Zurzuri:iz. Bot. Salikazeoen familiako zuhaitz kaduzifolioa: *Populus alba*. **Zurtzuri**.